МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Арадуьйлу 1923 шера дуьйна

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхерчу Советан Министрийн Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

№ 21 (2873). | Шинарди, 18 февраль, 1964 шу. | Мах 2 кеп.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМАХ БОЛА

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1964-ча шера 15-ча феврале съездийн Кремлевски Двореце дIахо шийн болх беш хилар КПСС Центральни Комитета Пленум.

Пленумо ладийгIар соцама проект кийчъяра болча комиссе хоамага.

КПСС ЦК Пленумо берригаш раьза а болаш тIайийнар «Юртбоахама продукци сихагIа алсамъяккхар дукха, удобренеех шорра пайда эцара, хий деккара гIулакх дегIадоалалара, комплексни механизаци яра, Iилманна карагIдаьккхарашта хьалха латта опыти юкъеккхьара ларда тIа юртбоахама производствана интенсификаци ярах» яха соцам.

КПСС ЦК Пленума болх йистебаьлар.

ПРОИЗВОДСТВАНА ИНТЕНСИФИКАЦИ ЯР— ЮРТА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА КЕРТТЕРА ЛОСТАМ

КПСС ЦК ПЛЕНУМЕ НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА ДАЬ КЪАМАЬЛ

КПСС ЦК Пленума 14-ча февралера заседани съездийн Кремлевски Двореце хилар. Пленуме хиннарашта чIоагIа тIоараш тохаш тIа а яйца, дIаьхха къамаьл дир цига КПСС Центральни Комитета Хьалхарча секретара, СССР Министрийн Совета Председатела новкъоста Н. С. Хрущева. Дворецан зале вIашагIкхийтта хинначаьа заараш йаха Iалаьмате чIоагIа уйла тIеяха ладийтIар новкъоста Н. С. Хрущева даьча къамаьлага.

Чакхбоалаш латт, йоах новкъоста Н. С. Хрущева, лоархIамегIерча деше вIашагIкхийттача КПСС ЦК Пленума болх. Пленума решенеш бIарчча а йиаза а тIеэраздь хургья XXII съездо тIайийца парте Программа кхочашъяра, еррига вай экономика дегIайоалаяра, тIа-тIа дукхагIа эшача кхачаи продукташа хьаьъ Iалашдара.

Воаш решени тIайийцачул тIехьагIа, воай лоIам а, воаш кхоталенна хилар а, деша лоархIам цхьан бартагIа воаш кхетабеш хилар а дIахьеккачул тIехьагIа вай дIахьокха дезa организатораш хила а воашта могаргдолга, вай деккар да берригача колхозхой, механизаторий, совхозий болхлой, кулгалхой, Iилмахой, специалистий — юрта боахам дегIабоалабара даькъе халкъе беркат даргдолча къахьегаш болча берригача наьха низ хьаддача гIулаккашта тIаберзабе. Вай парте низ-и бя а бе дурраза аьнивр кхоачашдеш из хиларах латташ.

Центральни Комитета декабрьски Пленума решенеех исторически решенеш оал халкъо, белгалдоах нов. Н. С. Хрущева. Из боккъонца да а да иштта. Химически промышленность сихха дегIайоалаяра даькъе белгалдаьха гIулакхаш чакхдахарах Iалаьмате доккха беркат дargда коммунизм хьалъяра дерригa балхаш дикагIа лелийтара. Коммунизма материально - технически база хьалъяра хьакъехьарча КПСС Программа керттера положенеш кхоачашъяра даькъера массе вагIорахьара кийчъяь хьадда план я из.

Советски экономика дерригача доакъошта а Iалаьмате боккха лоархIам болаш я хими. Цхьабакъда, къаьстта доккха да цунах юрта боахама довла беркат. Вокхьалдар аьлча, юрта боахама химизаци яр — из юртбоахама производстве, интенсификаце новкъа на дегIабоалабаре хулаш йола революци я. ХIаьта нагахьа санна Америка ВIашагIкхийттача Штаташка а дегIадаьххача капиталистически кхьча мехкашка а юрта боахама химизаци елга итташ шераш я доалаш дIаьхления лийнадале, из гIулакх вай цхьа моллагIа долче 7 шере де деза. ХIаьта вай из деккар кхоачаш а дергда.

Боккха а хала а болх ба, новкъостий, вай бе безар. Химизаце, кхашка хий деккара, механизаце ларда тIа укх гаргарча хана шозза а кхозза а алсамъяха еза йоахаш йола юртбоахама продукташ. Из атта деккар дац. Массехк шу хьалха вай лоархIадерггдолаш лацар из. Цхьабакъда, хIанз вай низ кхоачаргба из деккар диза кхоачашде. Химин дегIаярца хьахул эггара мaькегIарча продукташа бизза моих Iалашбара мел эша хьалеш.

Юрта боахама производственно-экономически база ца а укх тIеххьарча итт шера оалангара дена хувцаенна хилар къаьгга дика хьахьокхаш масалаш цифраш йоалаю новкъоста Н. С. Хрущева. Цу базах чIоагIале а еш, йовх цо, хIанз вайга йиш я тахенара деккар а лаьрхIе воашта хьалхашка оттаде: юртбоахама производства интенсивность чIоагIагIа яьхьа, керттерча культурай хьувкъамаш лакхдерга, хьайбай продуктивность совйоаккхиига, оахача лаьттай хIара гектара тIара чудахьаш дола ялат а, хIаьта иштта лаьттан хIара гектара лоархIаш доаккха дулхи шурен а алсамдоаккхилга.

Фу яхилга да интенсификаци яхилга? Из юкъара ххетам производства хаьддача меттала баккха беза вай. Колхозхочоа е совхоза болхлочоа, юртбоахама продукташ йоахаш волча сага интенсификаци яхача деша маIан да дIадодер оав а ца доалийташ дукхагIа продукци йоаккхилга.

Юрта боахам интенсиви делабар дукхача даькъа тайша да специализацех, моллагIча боахамерча торонех кийса пайда эцарах.

МалагIча оамалехьа хила езе вай мехкарча колхозийн совхозийн производствана еш йола специализаци?

Эггара хьалха из хила еза зональни специализаци, белгаларча зоне ше хьаьккхара эггара дикагIа хьалаш долаш йола продукци мамотта дукхагIа хьаьккхара тIаерзаьль йола специализаци. Масала, Эстоне, Латве, Литве, Белорусе дика хьелаш да шурий-дулха хьайбаш лебадара. Укхаза вай лаца беза иикъ ба дулан шурен аккхар мамотта алсамдоаккхилга, дулха лаьрхIа хьаккхарч кхоабалга.

Зональни специализацеца цхьан-цхьан вайнга доарждадаь дIадахьа деза боахамашта чухь специализаци елга а: цхьан бригаде — ветта доахан кхоаба ферма, шоллагIча бригаде — дулха хьайбаш кхоабилга, кхоалагIча бригаде — дулха хьаккхарч кхоабилга.

Йоккхий фермаш калаpo торо хулийтаргья хьайбай боахамашкарча керттерча къахьегама процессашта а, хIаьта иштта доакъар кийчдарея дIадехкарея балхашта а механизаци е, къахьегама оасарле лакхъе.

Доакъарий культураш, къаьстта а хьажкIашн шекарр свеклан дика хьувкъаеш це хилча хьайбай боахамашка интенсификаци е вIаштIехьдаргдоацилга белгалдоаккх нов. Н. С. Хрущева. ХIанз еррига зонашка а гучадаьнна силоса лаьрхIа хьажкIаш кхеяр пайдане гIулакх хилар. ДукхагIча хьале, хьажкIаш кхее Iомаенна колхозаши совхозаши я бIаь гектаре лоархIаш эггара дукхагIа дулхи шурен йоаккхаш яраш. Вай [illegible] тайпара боахамаш. Цхьабакъда, иштта долаш да хьажкIаш лелайра гIулакх укх тIеххьарча хана мелдаанйта боахамаш а. Из бахьан долаш дукхача районашка из культура дика хьувкъац, силос кIезига дIаехх. Почвенно-климатически хьалаш во хиларах а доацаш, цу культурана гIулакх де ца харах, из лелае ца харах да из. Цукулье тIегIертта низ Iомабе беза, хIанз колхозашкеи совхозашкеи дукхагIа минеральни удобренеш кхоачаргйолча хана-м мукха а де деза из. хIана аьлча доакъарий культурашта юкъера хьалаха хала да шийга дIаккхачийтача удобренешта хьажкIаша санна бехкам беш культура. Доакъара силосни культураш я аз ювцараш.

Цхьабакъда, хилийта магаргдац из иикъ телхабелга а. Цхьаволча боахамаша хьажкIаш дIа дукха юе, цхьабакъда, цар чудахьа хьувкъамаш геттара кIезига кул. Из культура дукха дIаера эшшаш йола кийчо йоацаш, цуина гIулакх де низ кхоачаргбоацаш хул уж боахамаш. ХIаьта а цар хьалхе низ кхоачаргбоацача боаране дукха хьажкIаш икъаьд нкагIа дIайойт колхозашка цхьаболча болхлоша. Дебаш доагIа шоай хьайбаш Iалашдара хьажкIаш а кхийола доакъарий культураш а мел дIае еза яха дош колхозлошв шоаш къостаде деза.

Колхозно - совхозни производствана интенсификаци яра деккар кхоачашдеча хана воай практике вай пайда эца беза воаша долча социалистически мехкашка хьокхаменн пайдаиеш мел долчох. Вайна чIоагIа хьаштдолаш да цхьаболча капиталистически мехкашка Iилманна карагIдаьннараш Iомадеига.

Цунах хетта новкъоста Н. С. Хрущева дукха масалаш доаладу 3,3 миллион е дерриге доаккхача дулхах 17,3 процент оалхазарий дулх доаккхача США практикера. Ля Торра ферме (Калифорнии яха штат) юккъера лаьрхIача хIара цхьаццане 1.6 килограмм а оаею йола 4 миллион бройлер хьалкхю фермеро шера. Цхьан оборотех — 9 кIирах 4 дийнахьен, вешта аьлча, 67 дийнахьа цхьан хана хьалкхю цхьаще миллион бройлер. ХIаране цу 17 эзар оалхазар а долаш йолча 6 птичнике. дерригаш а дIалаьрхIача 100 эзар оалхазара гIулакх дер цхьа болхло ва. Дулха килограммега дIалоьар 2.02 килограмм доакъар да.

Къамаьла йоккха раздел Iилманна гучаьвинача говзалаштан хьалха латтача опытан хьинаре пропаганда йиза ярг ца хилара хетаь яр. Хьалха латтача опыта пропаганда яра ши форма е-белгалдоаккх нов. Н. С. Хрущева: хьинарен хьинаре йоацаши. Новкъадале а, вайнга цхьаццa йолча хана дукхагIа наисл хьинаре йоаца пропаганда форма. Iилманнe гучаьвинача говзалаштан хьалха латтача опытан пропаганда ира хьинаре йоацача формаха доалла сакхат да тIегIертта оамалехьа из ца хилар, чакхдаьлалца гIулакх дIахьош — керладар производствана юкъехьош из ца хилар.

Нагахьа санна керладар Iомаде а баьха юкъедахьа а безам боацаш, Iилманнен практиканен гучаьвина говзалаш хьацара чIоагIа юхагIертаьш, къаьладар хешане а дIахеца ца тугаш болхлой хуле, тIаккха цу тайпарча наха меттел керда бераш хьожабе беза цу балхаш тIа. Iилманнен хьалха латтача опытан гучавенна говзалаш производствана юкъеяхьара даькъера юрта боахамерча болхлой, Iилман учреждений, Iилмахой бехктокхам лакхбе беза.

Доакхаш доле аьтта къамйоле культураш алсамъяхара йолча торонех биза пайда эцаьа берг ца хилар хуна дIахо нов. Н. С. Хрущева. Паччахьалкхен алакага хьежжа укх шера кийчхеш йола ялат 4 миллиардих 100 миллионна пунтага дIаккхоачаде деза. ХIанз лоархIаме да ха ца тулийтилга. Минеральни удобренеш шортта хургйолча халага а хьежадеш, дIайийна хIамаш хьувкъеира деккар кхоачашделга тIехьатеттар бехкаьло йоацаш гIулакх да. ЧIоагIа уйланна даргдоацаш гIулакх да Украине, Къилбаседа Кавказе, Центральни-Iаьржача лаьттай а кхьча а районашка гураьха дийна ялаташ укх шерре а дикагIа хьувкъийтара фу де деза кхетадилга. ЛоархIаме да юрта боахамерча болхлой уйле ялаташ дIанера кийчо яра тIаерзаелга. Кадраш кийчъе еза, дикагIа пайда эца беза техниках.

Нов. Н. С. Хрущева белгалдаьккхар шекара свекла, коартолаш, баьца дааран дикагIа хьувкъадаина а чухьаш йола уж культураш алсамъяханза а яр ца хилар.

Юрта боахама даькъера берригача вай балха лоархIамегIара цхьа деккар да, йоах нов. Н. С. Хрущева, тIехьаоса колховаш хьалха латтараштa тIехьакхеелга. Цу даькъе дукха болх баьб парте. ТIехьаоса колховаш хIанз кIезигагIа-м хиннай, цхьабакъда. хIанз а кIезига дац производства боарам лоха бола боахамаш. Из бахьан долаш мехкага хьа ца кхоачаш дукха ялт, кулх, шура, кхийола продукци ю.

ХIанз укх сахьате тIехьадусача боахамий экономика дегIайоалаергахье лостаьаь гIулакхаш чакхдоехаш я партийни организацеш. Цу даькъе керттерлар да экономически кIезига яха бола колховаш опыт йолча кадрашца, дикача организаторашца, специалисташца чIоагIъдела. КIезига низ болча колховашка доал де хоаш бола кулгалхой тIебахача гIулакхаш оалангара хувцалу.

Цу тайпарча кулгалхой балхашара керттердар да юртбоахама продукташ йоахилга алсамдаккхарцера берригачи колхозхой бехктокхами материальни безам болийтилгеш лаккхе парне хар.

Колхозхой пенсешце Iалашбара гIулакха хетадир нов. Н. С. Хрущева шийн къамаьлах цхьа дакъа. Юкъейоалакхе яргьиц, аьлар цо, колховашка социальни Iалашдара дукхагIа хеттаргйола система. Цу дешах сайна хета цхьадола хIинаш хуцца безам ба сa. Сона хетаргахьа тха еза социальни Iалашо яра йола Союзни централизовани фонд, цу фондах колхозхошта пенсеш а хьежадергдолаш. Из фонд хьаеча эггара хьалхагIа дакъалаца деза колхозаша шоаш. Тхона хетаргахьа яийсагIа хургйа еррига колхозаша шоай доходех хьадда процент колхозахой социальни Iалашбара фонде дIадутеларгйола порядок оттайча. Средствий эшшаш йола резерв хьаира 1964-ча шера доходех ши процент, хIаьта 1965-ча шера дена колхозий доходех 4 процент пенсиони фонде дIадутелалга да лерхIар.

Шоай боахам лоха боаране лелабеча колхозий колхозхошта телаш дола пенсеш шоай боахам интенсивнегIа а лелабеш, мехка дукхагIа беркаташ хьа а деш болча колхозхошта телараштa яийса хургдоацаш йола порядок оттаеш предложенеш тел хьалха латтача боахамий кулгалхоша.

Сона хетачох, из нийса предложени я. ОасаргIа къахьегачунга, продукци дукхагIа хьаьчунге ше хьийгача къах дIеккхоачар а дукхагIа хила деза. хIаьта къабелча иштте дикагIа Iалашбе а беза уж.

ТIаккха нов. Н. С. Хрущева дийцар промышленность балха кьакъехьера дукха деnашн халкъе боахама планировне гIулакхи. Цо белгалдоакх промышленноста, капитальни гIишлош хьалъяра, транспорта, халкъа боахама кхача доакъой даьнъе вархI шера алапа оаденен дика камаьхал а йоалаш кхочашъеш хилар.

Капитализма дуьнена, йоах нов. Н. С. Хрущева, Америка ВIашагIкхийттача Штаташта хIалхве а бокъонца хоалу вай доаха са, царна бIаргагу советски промышленноста дукха доакъош США-на тIехьаккхуш доагIалга а хIаналехьа хьалхадаьккхилга а.

Цхьабакъда, Iоахале хургдар Советски Союза камаьхал аьар вай моастагIчоа дика хет аьлча хийтача. Тешаьза баларо унзара боах вай моастагIий, хIаьта унзарле — из хьехам бара во хIама е. Цох хIанзалехьа е оредаьинах советски экономика лелагIча темпашца дегIаух яхаш доле США Центральни разведывательни управление (ЦРУ) даьхьаьа «документаш».

Хьадувла экономаргда вай, долчча тайпара аьлча иштта латт советски экономика дегIаакарен Америка ВIашагIкхийтта Штатий экономика дегIаакарен темпай гIулакх.

Советски Союзо промышленни продукци 10 шера 171 процент дегIаеннай (2,7-зза), хIаьта США — 36 процент. Материальни производства дерриге доакъош чулоацца аьлча (валови общественни продукт) продукци дегIаеннай цу юкъагIа СССР 127 процент, е 2,3-зза, хIаьта США — алкха 33 процент.

10 шу хьалха вай мехка промышленни продукци США продукцех алхха кхоалагIа дакъа яра ца хинначa метте, 1963-ча шера американски промышленносто еша 65 процент гаргга хилар вай промышленносто еча продукце объем.

Шийн къамаьла тIеххьарча даькъе нов. Н. С. Хрущева дийцар обороннa еш йола расходаш чухнахьа яхара даькъе СССР-е чакхдоаха гIулакхаш. Империализма идеологаша дукха гIараш ю, йоах цо, экономика дегIайоалаяра даькъе духьала этта халонаш бахьанца гервзаш а Германнара Низаш а кIезигдаьна алан Советски Союз, яхаш. Уж дерригаш доацачара хьалага лийца хабараш да.

Цу гIулакха эшшаш йола средстваш хьожае торо ца хиларах а доацаш, иштта пайдамегIа хургза аьна хетарах а воай Германнарчо Низашта новкъе хург ца хиларах а тийша деш да Советски Союзо тIема расходаш кIезиг-дукха чухнахьа йоахилга. Нов. Н. С. Хрущева дIахо белгалдаьккхар, нагахьа санна воай экономически а оборонни а низа чIоагIбара [illegible] терко вай мелъьалийтача кхерамен ультиматумен мотт лебе баргбар вайца империалисташ, аьнна. Массаза а догахкаба дола машар бахьанце, коммунизм хьалъяр духьа лоаттабеча къовсамах тIеххьара а хьакулер вай толамех, вай экономикаларча хьалах тийша хилар.

Коммунистически парте тийша я, йоах нов. Н. С. Хрущева шийн къамаьл чакхдоалаш, вай мехка хьалхашка латтар мел сийлахьдоккха исторически деккар да советски халкъо дика кхетадеш хиларах, коммунизм хьалъяра программа кхочашъяра цо ца дем цхьаьнкха хIама а дутарг ца хиларах!

Парте Центральни Комитета Пленуме берригача довзаьштхоша Iалаьмате чIоагIа тIоараш деттаьш дукхаза а юкъагIа даьхер боккхача теркамца ладийгIа нов. Н. С. Хрущева къамаьл.

(ТАСС).

КПСС ЦК ФЕВРАЛЬСКИ ПЛЕНУМЕ ДАКЪАЛАЬЦАРАША ДУВЦ

Г. П. ПЛОТНИКОВ — коммунистически къахьегама ударник, Ростовски областерча «Пролетарская диктатура» яхача совхоза свинарь-механизатор.

— Iалаьмате боккха лоархIам бола дош — мехка юрта боахама интенсификаци елга дувцача вай парта Центральни Комитета Пленума юкъе дакъе доацаш хила доккха ираз долаш хиннав со.

ХIанз кхо шу да свинарь волаш аз болх бу, цу хана чухь 12208 хьакха хьалкхевнй аз, 12970 центнер дулх дIаччахьалкхенна дIаденнад. Свинара кулгашца хала хьийга къа дIадаьнна дукха ха я. ХIанз из болх юрта эггара керторчарех дика лоархIамехи ба.

Сай соаххара деккар ханал кхо бутт хьалха кхоачаш а дань, юккъера лаьрхIа хIаранех дийда йолаш эзача 118 килограмм хула 3865 хьакха дIа сенай 9 бетта. Хьайбаш кхоабача хьа чух силоса лаьрхIа хьежкIаш а кхеьй. Иштта дола толамаш даха йиш шар са фермерча дукхагIа дол-ча халоча балхашта механизаци яь еппре.

Цхьабакъда сайна карагIдаьначох кхоачам бац Iе уйла яц са. Аз дерхI, нагахьа санна хьайбаш кхоабарий къахьегам кердача тайпара вIаштIехьбоаккхе хьехкий дулхага дIабоаа мах дика лохбе йиш йолаш. ДIабоаа мах лохбара кертера къайле латт хьаккхарч кхоабача ферма шийн дика вIаштIехьбаьккха доакъар Iалашлу боахам хиларах. Из эггара нийсагIа а эггара пайданегIа а боле иикъ ба. Болх иштта вIаштIехьбаккха лаьрхIад оаха.

ХIанз сона цхьана къахьегаш ва кхы а ииъ механизатор — комплексни звено. Звенога 920 гектар хулаш лаьтта да, цу тIа хьалкхедергдa гураьха дув кIа, мукх, горох, силоса лаьрхIа юв хьажкIаш, ябакх. Цу культурех хьахургья дика доакъара база.

Ялатен доакъарен культураш хьалкхеш ду дерригa балхаш — дIайийнача хана дика чувцпалца — оахоша дерга оаха. Цу гIулакха эша техника йолаш я. Оаха хIанз чIоагIа Iомаеш йолча агрохиме а новкъостад дергда тхона. ХIанз хIарене дика кхетаду кхай тIа меттел, хьайбай боахаме а химех мел боккха пайда боал. Вай теш КПСС ЦК декабрьски февральски Пленумий решенеш кхочашъеш, вай промышленносто юрта къахьегамхошта кхоачам хилаа удобренеш кхийола химикаташи лургхьларах.

1964 шера оаха керда, кхы а доккхага дола деккараш тIанйнад: 5 эзарнех кIезигагIа йоацаш хьаккхарч кхе а яь, йиъ ахи эзар центнер дулх паччахьалкхенна дIадала.

Н. Анишина сурт.
ТАСС фотохроника.

КПСС Центральни Комитете

1964 ШЕРА 12 ФЕВРАЛЕ УКХ ТАЙПАРА СОЦАМ ТIАЙИЦАБ КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТО:

КПСС УСТАВА ТIА ОТТАДАЬЧА ТАЙПАРА КАНДИДАТСКИ СТАЖ ЧАКХ ЦА БОАККХАШ, КЪАЬСТТАЧА БАХЬАНАХ НОВ. П. П. ЛУКЪЯНЕНКО СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЧЛЕНАЛЛА ХЬАЭЦА.

НОВ. П. П. ЛУКЪЯНЕНКОНА ПАРТИЙНИ БИЛЕТ ДIАЛУЛГА КПСС КРАСНОДАРСКИ ЮРТА КРАЙКОМА ТIАДИЛЛА.

* * *

БАШХА-ДИКА КIА ХЬАКХЕЛЛАР

Сийлахь-йоккхача коммунистий ленински парте мугIарашта юкъе хьачуйийцав вай Даьхен дикагIболча Iилманхох вaI — академик Павел Пантелеймонович Лукьяненко. Шийла тIех доаца кIа сорташ хьаькхоллараш советски Iилман сий даькхад во. Цун дерригa сийрда ваxар — шийн халкъа теннае гIулакх дара хьокхам. Тхьаь итт шу совгIа ха хьалхагIа Iилман болх бе волавеннача Павел Пантелеймоновичa хьабенар сий долаш ииъ бa. Селекционеро баьккхача хIара тоаламо бакъдий хьахьокхар Iилмахочун низ ваxарца, производстваца цун дацн бувзам хиларах латтаега.

Ахархошa дIадехарашка чIоагIа ладувгIаш ва Iилмахо. ТIом лаьттача халача шерашка Лукьяненкос хьалу къаьсачул тIехьагIа Iоаеташ доацача кIаш сорт. Мал чIоагIа эшаш дар ва цу бирсача хана, юрташка техника, болхлой кулгаш тоьаш доацача хана. ТIехьагIа, мехка къулбехьен оагIорахьа культураш шера кхозагIа дIае болаьаьа хана, кхача сортен сихагIа кхача а къаьче кхаш мукъадоахаш дола «сиха кхача 36» яха сорт ду Iилмахочо ахархошта.

ХIаьта цул тIехьагIа Даьхе гIадийтар цо шийн дикалга дIаллача эггара тIех дола «безостая-1» яха сорт хьакхолларкa. Дукхача лаьттошкара хIара гектара тIара 45—50 центнер ялат доаккх «безостая-1» яха сорт дIадийнача дукха бIаьн бригадаша, бIарччача колхозашеи совхозашеи. Къулбехьагахьарча областашка цу сахьате миллионаш гектараш тIа дIаде доладир из кIа. Боккха пайда — дувах кхы тIа а миллионаш пунташ ялт кхоьч мехкага.

Ке болча кхетаешта юкъе эггара дикагIа лоарIа из сорт специалисташ. Хоалита дац «безостая-1» яха кIа сорт вай Даьхен доазонел ара а даьнна, хIаьа довзоa дехьарча мехкашка дIадувш хилар. Цхьабакъда, хьо е лакхагIа хьувкъамаш лургдола, Iа бирса хиларах да могаргдола цун тайпа сорташ хьакхоллар дукха тIагIертта къахьегаш ва хIанз Iилмахо.

ГIорадаьнна доккхий толамаш хахарах Ленински преме лауреат ваьа ялатий керда тайпаш кхеллача П. П. Лукьяненкох, Социалистически Къахьегама турпал яха цIи еннай цунна.

...Кхай тIа а лабораторе а хIара вIанига сag воалача цунна говахьа массаза а дукха нах хул. Цо бенна хьехам массаза а пайда ба хIара колхозхочоа а къонача агронома а, совхоза директорaш Iилман болхлочоа, вIаккха юха ца оалуш лу цо шийн хьехам. КПСС ЦК февральски Пленум болх беш хиннача деношка Йоккхача Кремлевски дворецa волашка Iилмахочоа-селекционера гонахьа хулар Пленуме дакъа доацаш бола тайп-тайпара хьалаши профессеш йола нах.

Дукха ха йоацаш ше болх баш волча Краснодарски юрта боахама Iилма-талкама институте юкъьаьнарча партийни организаце заявлени еннай Павел Пантелеймонович Лукьяненкос Советски Союза Коммунистически парте мугIарашка ше дIаэцар деххаш. Институте партийни организаце, цун заявленега хьажа а хьежа, КПСС ЦК-ага дехар даьд П. П. Лукьяненко, къаьсттача бахьанах, кандидатски стаж чакхъяккхa ца еаш, Коммунистически парте членалла дIаэцара хьакъдьа.

КПСС Центральни Комитето, цу дехарга хьажа а хьежа, Павел Пантелеймонович Лукьяненко Коммунистически парте членалла хьанийцав, къаьсттача бахьанах, КПСС Устава тIа оттадьча тайпара кандидатски стаж яккха а [illegible].

П. П. Лукьяненкос дег тIара баркал аьлар КПСС ЦК-ана, новкъост Н. С. Хрущевa сeлзара боккха тешам шийх боларах, цо хош далар сий доле ленински парте члена цIи хьале йоагIача тайпара лакха деххергхиларах а Iилман чуль керда толамаш дахара шийн низ дIобарг ца хилараx а.

БАЛХА ОПЫТАХ ДОАЛА БЕРКАТ

Дешара керда шу дIадолалуш Нефтемаслозавода партийни комитето методически советаца цхьана кхоачашдир политически дешара сета кружокашн семинарска группашн вIашагIйоххалга. Укхаза вIашагIъеллав экономически школай 23 группа, КПСС исторя хьеха 7 кружок, конкретни экономика семинарски 3 группа. ХIьта производства участкайн отделийн начальникех хьахержар 33 пропагандисти 67 лектори.

Политически дешара сета чуэзар 500 гаргга сагI, хIьта вожаш сайрийнарча школашка, техникумашка, институташка, балха тIоьзал лакхъеча курсашка деша багIа.

Занятеш лерттIа дIахьийтара технологически установкашкен, товарно-бедала участкашкен, лабораторешкен беррига сменех болх бераштa тайп-тайпарча дешошка а хенашка а занятеш кургйола гIулакх вIаштIехьдаьккхар партконов методически советон. Дийнахьа болх берашца ормотдийнахьа занятеш ергIолен сменах болх берш IуйрIйна 8 сахьат дьалча балха баьхкача дешошка занятеш ухаргболен график оттайир оьха.

Занятеш йолайла цхьа кIира дисача хана гуд а баь политически дешара сета плани дешара программен дIайоьзийтар пропагандисташта, хIьта цхьайолча группашта кулгалхой тIечIоагIбир парткомо. ДукхагIча дахье ладугIараш болх беш болча участкашкара хержар пропагандисташ. ДIадахача шерашка гучадьелийна цу тайпара вIаштIехьдаьккхача дешаро дикагIа пайда луш хилар. ХIана аьлча, ше еш йолча беседе, ешача материалашка участка, цеха, заводе йукъарах хоадамболла масалаш кхувла вIаштIехьдоах пропагандиста. Цул совгIа производства гIулакхий тематиках занятеш яра ше юкъа производство дика йовзаш а ладугIараш хоадамболча масалашца хьалхашка латтача декхарех дика дIакхетабе хоаш а хила безар пропагандист.

Масала, маслоблоке хьачуухе бедал дика ца хилар бахьан долаш 1963-ча шера хьалхарча 9 бетта дика бацар заводо болх. Цунна дуваьйнна, хIара участка, установка коллективага хьалхашка оттар производства ерригача торонех пайда эцарна ара ца хеца цаш йиса продукци юхаметтаяра деккар. Цудухьа, «ХIара производственни участка 9 бетта балхача балха (технически, экономически) анализи завода тIадиса деккар тIерадаьккхара планал совгIа продукци арахецаргйола гIулакх вIаштIехьдаьккхара хоадамболла организационно-технически мероприятеш оттаяри» яха тема семинаре лерттIа Iомаяь чакхъяьккхара деккараш хьалхашка оттадир пропагандисташта.

Ерригача экономически школашкен кхьача группашкен соахка октябрь бетта занятеш хилар из дош дуьцаш, хIьта практико хьахьеннача тайпара результаташ во а хилазар — заводо толамца кхоачашйир валовой продукци арахецара, къахьегама оьсарлех планаш, хIьта дика лоархIдир продукцега дIабоьда мах а. Къаьстта дика болх беш а производственни лаьхкара толамаш долаш а хилар нов. Гилядов начальник а пропагандист а волча парафини довиккхача установка коллектива.

Соахка ноябрь бетта экономически школашка Iомае йолайир ремонтно-механически участка коллективо караерзаь оборудоване агрегатий хьисапе ремонт яра балха опыт. Укх тайпара ца пу методах ремонт елга;

Масала, насосеш, теплообменникаш, кхыяраш санна йола резервни агрегатеш кийчъю ремонтно-механически участке. ТIаккха капитальни ремонт е а езаш болча беш секача агрегатий догаметта дIа а оттайий моллагIча установке болх байт цунга. Агрегат вIашагIа а яьккха телха оттхад цIенчуйна хувцаш, сих ца луш саббэрагIа ер хиларца дикагIа в из ремонт яра метод. Хьалха агрегатв болх беча ен хиннача цу ремонта лерттIа кийчо яцар, боарраматIа болх хьабергбола кховчам бацар, хIьта цудухьа во а хулар из. Цу принципах болх бергболаш реконструкци ен я насос, теплообменни аппаратий болата арматура, токхамен автоматикан приборий кхычар мастерски.

№ 19 йолча установка технологически процессе оттакьча вязкоста автоматически кулгалдара система балха юкъейолаьйй заводо технологаша. Арахецача продукци дикали технико-экономически показателаш толлир цу гIулакхо. Цул совгIа, воздушни компрессорнен дIа-юхе ... телачв насоснен автоматизаци елга а вIаштIехьдоаккхаргда укх керарча шера. Уж мероприятеш чакхъяьхача гIулакх дени цхьаккха сагI а воацаш приборий тIахьожанца болх беш хургъя уж. Заводе дукхагIа эшача моттигашка дIахьожабе йиш хургйолаш болхлой муьлье боаллйитаргба цу гIулакхаша.

Дешара керда шу доладелчахьа производственни экономически чулоацамех ь ца Iеш «Теоре цIаала КПСС балха практикен», «Болхлой класса интернациональни национальни хьаштанаш», «КПСС ЦК декабрьски Пленума», иштта кхыча а темаех занятеш яьй политически дешара сете. Масала, «Йоккхача химе» хьаштайта тIадерзадь доззй гIулакхаш кхоачашдара хьакъехьара нефтемаслозавода коллективна декхараш дийцал политически дешара сете ерригача группашка.

Синтеза йолча бедала боккхача лоархIаме хургйола хIанз оаха доккха парафини тIа-тIа дукхагIа арахеца доладергда тха заводе. Цох хьадовккха хьына кислотай спирти дIаязална хьайбай хьоавали генарий даьттен дIаухийтеш хинна хьаштеш кхоачашдеш хургда. Укхазара дIадоаллуш да из парафини доаккха керда объекташ хаийахьа а дика а хьаелга. Цар проектни иязаш лерттIа караллерзаделга тха коллективана хьалхашка латта керттера декхараш. Уж боккъонца кхоачашдара хьинаре къахьега веза заводе ерригача участкашка, отделашка.

Цхьабакъда, политически дешара хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдара гIулакха лерттIа пропагандистий болх вIаштIехьбаккхарах доалаш-м дац. ХIана аьлча, дукха хIамаш да пропагандистаца шоаш шоашкара де дезаш а.

Балха практико хьахьеннад, къовача, балха йоккха опыт йолаца пропагандиста а шагахьа сайна ладугIарашка балха масалаш гойташ, караллаьца гIулакх дезаш по шоай болх дIаболабойя моллагIа ше хьехача материалех биэза пайда эцн цул вIаштIехьдолаш хилар. ХIьта шоай болх дIабаха вIаштIехьдолаш бола пропагандисташ дукха ба тха заводе.

И. АРУТЮНОВ,
Грознески нефтемаслозавода политически дешара сета методически Совета председатель.

БОЛХ ЛЕРТТIА ВIАШТIЕХЬБАЬККХАЧА...

Наьсарен промышленни зона партконо йоккха терко еш лелабу политически дешара сета пропагандисташ кийчбара болх. ХIара бетт-бетта царна семинараш, консультацеш, кхыдола кхетама балхаш ду цо. Цунна тешал дени ба Карабулакерча буруш деттача контора вышкомонтажни цехе хIанзара политика хьехача кружока болх. Дика кийчвенна воай пропагандист нов. Сыромятников керте латтача цу кружоке шийи хан-хаинахьа а лерттIа вIашагIкхетаьш а. ХIьта ладугIараша биэза пайда оаш а ю занятеш.

Дика кийчвенна, болх бовзаш, опыт йолаш шеволлашехьа а кIара занятега бахьинца кийчлу пропагандист нов. Сыромятников. Темах холча дешара пособех пайда ийцца Iеш кейа йолаш теоретически материалех а пайда эц цо.

Занятей моллагIа теме а буруш деттача контора коллективана хьалхашка латтача декхарашца айхха юва пропагандиста. Масала, тIеххьарча заняте «1963-гIа шу — халкъа боахамерча котаиенний шу» яхача темах йола материал ше хьехаш «Сунжанефта» мехкадьтта промыслай управлене мехкадьттахошен буруш деттача контора буровикашен укх шера даьха къахьегама толамаш дийцар цо. Цунна цхьана, пайда ца эцаш йиса торонаш гуча а йоахаш уж балха юкъейхьара дола нийса къаш белгалдаьхар пропагандиста.

КПСС ЦК декабрьски Пленума материалаш Iомаеш химически промышленность дегIайоаллара программа кхоачашъеча мехкадьттахоша лаца деза доккха дакъа дика хьехкар нов. Сыромятникова. Иштта халкъа боахама химизаци яра керттера бедал мехкадьттен газн хилар къоагтадеш дIа а хьехкар пропагандиста.

Шийи еша езача материалех совгIа дIара заняте дуьнен халкъашта юкъерча гIулакех лаьца а дуьц нов. Сыромятникова. Цхьана дIадаьраIача цу дерригнеша боккха пайда лу кружока дешара. ЛадугIараш боаккхача безамца ух занятешка. ХIьта цу тайпарча кружокашкарча занятешна ладугIарий дикагIа къахьега лаьша безам а хулийт.

Политически дешар лерттIа вIаштIехьдаьккхарга хьежжа да буруш деттача контора вышкомонтажни цеха коллектива къахьегама гIулакхаш а. Масала, дIадахача шера планал совгIа мехкадьтта 3 эзар кг хьаьдъяьй цо.

Укх денешка КПСС ЦК февральски Пленума материалаш Iомае болабеннаб цу кружокера ладугIараш.

Н. ПАШЕННЫХ,
Наьсарен промышленни партконa идеологически отдела заведующи заместитель.

Шоай истори доладелча кхойтта шу совгIа йолча хана 30 совгIа тайпа муъх кхухьеш ейгеа автомобилаш арахийцай Горькерча автомобилан ораша.

«ГАЗ» яхача маркех йола машинаш тахан бIаргага йиш ю дуьнен 54 мехка новкъашка.

Предприяте хаддаза ерайовхаш тоаю ейгеш муъх кхухьа автомобилаш.

«Газ-51» яхача машине метте дIадехача шера денз серех арахеца йоланьй муъх кхухьа керда «Газ-53ф» яха автомобиль. Укх шера конструктораша хьаьяй чакхагIа лелаергйолча «ГАЗ-66» яхача грузовика керда модель.

Сурта тIа: «ГАЗ-66» яха муъх кхухьа керда автомобиль заводе.

И. Савинова сурт.
ТАСС фотохроника.

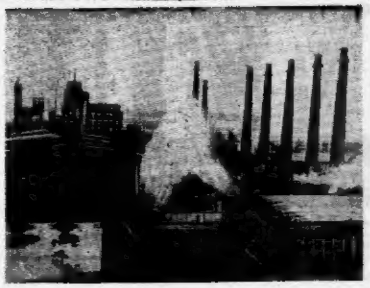

Грознерча химикаша яь йистеяьккхай синтетически спирта шоллагIа аргIа: Кастта мехка синтетически каучука заводашка кхойчаргъя каучук хьеш йола бедал.

Сурта тIа: шоллагIча аргIан цех.

В. Вайдалова сурт.

БЕРРИГА НИЗ — ХЬУВКЪАМ ЛАКХБАРА

Наурски производственни управлене «Надтеречный» совхоза шоллагIча отделенерча Солтаев Адама кулгалдеча механизированни звено коллективо керда социалистически декхараш тIайийцад укх шера хьаьжкIий боккха хьувкъам хьалхебе аьнна. Кулгаш вIашна дехки ца а багIаш хургболча хьувкъама лерд йоллара къоьсам доаттабу звено членаша. Хьогте дIакхахьа дола а даь 200 гектар йолча кхай тIа дилла доалаш латт шардаьнна кхо, хIара гектара тIа 25—30 тонн кхоачийт укхаза из дика лоархIаш йола удобрени.

Хьувкъам кIебара эшаш гIулакх да хлаташ дIа мишта дe деза а царна лерттIа гIулакх де дар а. Цудухьа агрохимдешара кружоке ух уж. Агротехниках, минеральни удобренеех пайда эца, гербицидашнец кхыча препаратоашнец культурашта юкъера оасар дIа мишта доакх, моллаш а еттаз клатехи кхыйолча культурехи лийта зене йола садоакха хIаиаш мишта йоаш, моллаш кийчъярах. Царца болх беча хана лелае езаш кхерамзален техникех хайнад царна.

«Надтеречный» совхоза ерригача отделенешка вIашагIъяккхай агрохимдешара кружокаш, итташ механизатораши полеводаши ба цига дешаш, — 8—9 занятн хиннай хIанзлехьа хIара кружоке. Царна кулгалдеш ба говза а йоккха опыт йолаш бола а специалисташ-агрономаш. Эггара дикагIа хьех агронома Н. Зимотлялова.

В. БЕРДНИКОВ.

КХАШКА ДУКХАГIА УДОБРЕНЕШ

Шелковски производственни управлене «Коммунизмага боданиикъ» яхача колхозе дика вIаштIехьдаьккхад кхашка минеральни моттигерен удобренеш йоххалга. Гурахьа дийнача хлаташ тIа дIатайсай минеральни удобренеш: хьажкIаш, шекара шовхла, кхыйола культураш дIаоергйолча моттигашка диллал шардаьнна кхо, хIьта кхашка 4000 тонн совгIа кхо дIадилхьад.

КПСС ЦК Пленума къахьегама дикача совгIатана накъа бахкара лаьцача къахьегамна вахте толамаш доахаш хьинаре къахьег механизатораша В. Мартиненкос, П. Белоножка, М. Мамукина, кхычар.

В. ШЕВЧЕНКО.

ТЕХНИЧЕСКИ ПРОГРЕСС ЯРА ТIЕХЬА

Доккхийн сий долаш да вай мехкадьттахошта хьалхашка латта декхараш.

Юрта боахам айбара а халкъа вахара торо лакхъяра а керттера хьал ше долаш йоа химически промышленность чехка дегIайоаллара КПСС ЦК декабрьска Пленумо яьа решенешца дувзаденна къаьстта боккха лоархIам ба хIанз мехкадьтта чакхдоаккхача промышленноста.

Мехкадьттен химии вIашн къоасто йиш йоацаш да. Нагахьсана шн кхо шу хьалха органически синтеза продукци керттерча даькъе кIеран кIора бедалех йоаккхаш хиннале, хIанз из йоккхара керттера бедал а хинне дIаэттад мехкадьтта, мехкадьттаца йоагIачеи Iаламен газашца цхьана.

Цунца дувзаденна мехкадьттен мехкадьтта газе чакхйоаккхара тIадерзaде деза махуьла дукхагIа мехкадьтта химически продукци хьайра эша бедал йоаккхара. Мехкадьтта химе продукци я: синтетически спирташ, — метиловни, этиловни, кхыдола спирташ, синтетически хьоасаш кIувнаш, пластически массаш, каучук, хьадж йоагIа углекислоташ (бензол, толуол, нафталин), фенол, ацетон, кхыйола дукха продукташ а.

Мехкадьттен из чакхйоаккхаш хьаю продукташ укх тIеххьарча 7—10 шера мехкадьтта химиа цуш продукции ди тIехьа дукхагIа вай бахера юкъейоагIа сапа, тхаха кийгаха, кхычарна ь хIамаш шоаш хувиа а хувцаш.

Мехкадьттен мехкадьтта химии промышленноста еча прогресса керттерчарех цхьа фактор а хинна дIаэттай.

Доккхий а бехктоххама а декхараш латт дIахо а мехкадьтта чакхдаккхара, цунна разработка яра технологии экономикен тоаеш эргаккхара, керда, дикагIа йола процессаш, машинаш, оборудование юкъейоаллавра хьакъехьа.

Грознески мехкадьтта чакхдоаккхача завода болхлой, мехка дукхача мехкадьттахой цхьа отраш шоаш хиларах тарра, хьинарен тIатеIIан къоасам лоаттабеш ба шоай предприяте керда техникен дикагIа йола технологии юкъейоаллавра тIехьа, цу хьакъе укх тIеххьарча шерашка дика толамаш а доахадь.

Ноха-ГIалгIайчен къахьегамхоша доккхал ду Советски Союзе эггара хьалха хьаьн химически продуктех керттерчарех вaI йола полиэтилен Грознески химически заводе йиккхарах.

Полиэтилен иикха йолаира даькье кIезига хIама даьхаш Грознески мехкадьтта чакхдоаккхача завода коллектива а.

Из завод дукхача хана деиз дIоагIа бувзам лоаттабеш я ГрозНИИ Iилмахошца. Цунца цхьана къахьегаш къоастадаь а хIанз къоастадеш а ца керда технологиен дикагIа йола технологии юкъейоаллара дукха дешаш.

Мехка халкъа боахаме боккха лоархIам болаш да заводе доаккха «Калоша» яха бензин. Дукха а тайп-тайпара ассортимент йола а продукци хьаю мехка резине промышленноста предприятешка цуи новкъосташца.

Из бензин хьадар чIоагIа мах болча серни кислота дукха эзараш тоннаш дIайолхаш хиларца дувзаденна.

Кислотаца цуьнн юкъера дIадоахар кийчъеча продукта юкъе ца хилча бакъахье хеташ хинна хIамаш, хIьта шоашка даллача уж чIоагIа мах болаш яр. Уж яр ароматически углеводородаш — бензоли толуоли.

Процесс тоаеь хилар бахьан долаш, чIоагIа мах бола реагенташ дIаяхийтарaй совгIа, бIаьш а эзараш а тоннаш углеводородаш йоара, чакхъяьккхача кислотана цхьана кхалаж тIа дIакхувсар уж.

Укхаза кислота а йоацаш, лаьоххIа йола растворитель яр уж ца хилча бакъахьа хийтта хIамаш дIакъоастаяра новкъостал деш хиннар.

«Калоша» яха бензин дикагIа хьаде доладаьа, хIьта цуннах хьакъестаи йола ароматически углеводородаш хьалха санна производства отходашна дIакхуьсаш, моторни доагора лоархIамерча компонентий метта пайда эц царех.

Керда процесс юкъейоаллавро заводо шера 160 эзар сом совгIа ахча кходу, хIьта мехка — хIара шера эзараш тоннаш серни кислота.

Нагахьсана иштта мукъадоала серни кислота минеральни удобренеш ярга дIакхахийтача тIаккха вай юрта боахамага шера кхи тIа а 11000 тонн кхоачаргьяр уж.

Мехкадьтта химии дегIайоаллавро тIа-тIа дукхагIа дIайех мехкадьтта чакхдаьккха йоаккхача продукцие керда тайпаш арахецалга.

Доккха беркат даргхилара вог доахийта а перспектива йола а химически продукци яккхара эша бедал а массанена а йоаза мехкадьтта парафин.

ХIанзалца вай мехка йоаких на 50—56 градус йIовхалах лалачIоагIа продукт а йолаш.

Из дIайода кIерамаш дуьнн, каьхата чуьнйт, электротехнически промышленносте, кхычахьа дIайода.

Цхьабакъда из массареа а дукхагIа эш мехкадьтта химически комбинаташта. Парафин мистъяийтара наькъаца цунах хьаю хьаьна кислоташ. Бераъкъаш — хIамаш ютача эша сапа, промышленни оборудованех хьекха тайп-тайпара даьтташ хьадеча дезача хьайбай а генарий а даьтта метта дIайоля уж.

Бакъда дукханешта хац мехкадьттаца кхы а атта лелаш йола парафин йолга. Вайна цIагIа, арахар мо даим хулаш йолча температурах чIоагIаац из, шоай бесага диллача бензина е фаткена чIоагIа тара а я. Iилманна гучадаьннад парафин мехкадьтта химена эша дика продукт хилар. Мистъяийтара наькъаца, тайп-тайпарча катализаторий новкъосталца кхоачача парафинех йоах хьаьна кислоташи тайп-тайпара спирташи, цу спиртех хьаьхьуш хIамаш вIенью тайп-тайпара продукташ, пластификатораш, кхыяраш хьаяра эша бедал.

Ноха-ГIалгIайчен Ставропольски краян мехкадьтта дукха колча парафин йоаллаш да. Цхьабакъда, мехкадьттах хьакъоастае ца могаш хилар бахьан долаш, хIанз йоагаю из.

ГрозНИИ Iилма болхлошца цхьана Грознески мехкадьтта чакхдоахача завода коллектива а болх беш а кхоача парафин яккхара технологически процесса проблема тIа. Дизельни доагор санна йолча мехкадьтта продуктах кхоача парафин яккхара процесса карбамидах доакха цу процессана эша хIамаш.

Дизельни доагорах парафин хьакъоастаяра промышленни процессо йоккха торо лу мехкадьтта химена эша дукха бедал яккхара меттел, лохача температурах чIоагIлу доагор денахара а.

Цу тайпара, мехкадьтта химе производства кхоечонаш ахь а шерьеш йола средство а хинна дIаотташ латт из.

Г. КОЖЕВНИКОВ,
Грознески мехкадьтта чакхдоаккхача завода проектно-конструкторски бюро, начальник.

БАЬСТАННА — ДИКА КИЙЧО

КПСС ЦК февральски Пленумо деган гIоадеьхи цIаккха на хьийгача тайпара къахьегаш ба укх деношка Сунженски производственни управлене «Победа» яхача колхоза механизатораши полеводаши. Ха-ди ца доалаш, къахьегама оасарле лакхагIа хургйолча тайпара шоай болх вIаштIехьбаккхар бахьан долаш дика котало ияккха карагIдьинад колхоза механизатораша. 2.100 гектар совгIа долча гурахьа хлаташ дIадийначен бIаьсти яьлча хлатеш дIадуергдолчен лаьтташ тIа хIанзлехьа а дIатассай 1000 тонн совгIа минеральни удобренеш. ДукхагIа хьаьлие деза белгалдехача кхашка 2-2,5 центнер кхоачийташ тессай укхаза суперфосфати аммиачни селитри, хIьта хьалагIа долча кхашка хIара гектара тIа цхьанца центнер мара тессац минеральни удобренеш. Цу гIулакхо таро луьйт удобренешта кхои бе а. Махулла дикагIа пайда эцарах суперфосфати аммиачни селитри вIашагIъеа, цуъ тIехьагIа кхеш миссел йоккхий гарзаш хургйолаш кийчъю из. Иштта кийчъяь дIатассача минеральни удобренех дукхагIа пайда боал.

Кхашка суперфосфати аммиачни селитри дукхагIа дIатассера йоаржаьча социалистически яхье дикагIа хьоккхамаш даьхад механизатораша Касьянов Александра, Выродов Виктора, денна 1,5—2 норма кхоачашъю цар. ВIаьш гектараш лаьтта хьаьндаьа церех хIаране.

Лаьтташ хьаьндара, юртбоахама культураш хьувкъаяра боккха лоархIам болаш я моттигера удобренеш а. Кходеш а чIоагIа лаьрхIа а леладу колхозе шардаьнна кхо. Доа а ца деш цхьан моттиге хьегулдаь цхьан-цхьан шера лоатте а дийи дIадулл из кхашка. Цу тайпара дика кийчдаь 12039 тонн кхо дIадилхьад хIанзлехьа а кхашка. Из дIадулаш латт шекара свекла, хьажкIаш, горох, иштта кхыйола культураш а бIаьстий яьлча дIаера белгалдьхача кхашка. ХIара гектара тIа 25—30 тонн кхоач из.

Колхозхоша доккхий социалистически декхараш тIайийцад укх шера. Масала, хIара гектара тIара 55—60 центнер фуалъаьха хьажкIаш, 250—280 центнер шекара свекла, 25—27 центнер кIа чуйна лаьрхIад цар. Из кхоачашдара лоаттабеча къовсаме дикагIа хьоккхамаш доахаш къахьег Требунцов Николаи, Конюов Петра кхычар а. 1300—1500 тонн шардаьнна кхо кхашка дIадилхьад церех хIаране.

Воахаме кулгалхошен иштта колхозхошен дика кхетаду боккха хьувкъам хьалхебара лаьтта хьаьндерна цхьана агрохими Iомайе а дезалга. Колхозе вIашагIъеккхача массеха агрохимдешара кружоке дешаш ва 180 гаргга механизатори полеводи. Агрохимдешара кружокашка ужаш Iомабеннаб дикагIа пайда баргболча бесса минеральни удобренеш кхашка дIатовса, юртбоахама культурашта зене йолча садоахача хIаматща къовсам лоаттабе, уж садоахка хIамаш йоае дIатоесаш йола молхаш йоаза а кийчъе а царца болх беча хана кхерамзален техника лелае а.

Эггара дикагIа лоархIаш я опыт йолча специалисташ-агрономаша А. Тимошенко, Е. Неклюхова, С. Гусина, кхычар а хьехаш йола агрохимдешара кружокаш. Эггара дукхагIа занятеш хиннай цу кружокашка.

ВIаштIехьдаьккхад техника дика кийчъелга а. Техникана ремонт еш хьинаре къахьийтах дукхача механизатораша, доккхий толамаш доахаш белгалбаьннаб слесараш В. Крапивин, М. Колытанов, А. Шевцов, кхыбараш а. КПСС ЦК февральски Пленум хьоллача дийнахьа тоаль яьнай колхозера ерригa трактораш, сеялкаш, нохараш, макхаю, кхидараш а. ХIанз ремонт е еаш, хлаташ чуйдеш йола массеха комбайн мара яц. 20 февралага кхачалехьа тоаль ергъя уж, йоах механизатораша. Шеко яц цар шоаш лерхIар кхоачашдергхилара.

Ан. ПЛИЕВ.

Ремонт чакхъяьннай

КПСС ЦК февральски Пленума решенеша деган гIоз а даьха хьинаре къахьет Шаьла производственни управленерча «Джалка» совхоза яхлагIча отделене тракторни бригада коллективо.

Пленум йисте йоалача денешка тха бригадe ремонт яь йисте яьннар 11 тайп-тайпара маркаш йола сеялкаш, 9 культиватор, 4 нух, 47 макха, 1 жатка, 9 трактор, кхыйола инвентарь а.

Цу тайпара толам баккха вIаштIехьдаьлар ерригача коллективо хьинари низ ца кходеш къахьегарах. Балха тIе дика хьоккхамаш доахаш белгалваннав тракторист Магомадов Увайс. Дийнехьара норма 150 процент кхоачашъю из, дика тоаю машинаш. Цунца лахье а баьнна техникана дика ремонт еш ба механизатораш ии. Чутлаеви Асхабови. Производственни плана 120 процент кхоачашъю цар. Уж санна дика механизатораш кхи дукха ба бригаде. Цудухьа вIаштIехьдаьннад техникана хаинахьа ремонт е.

Йоккха тарко ю оаха моттигера удобренеш кхашна дIакхехьара а. ХIанзлехьа пи эзар тонн совгIа кхо дIадилхьад кхашка. ДIахо а лаьгIа ца болийташ дIахьу из болх.

Б. ХАДАЕВ.
«Джалка» совхоза тракторни бригадан бригадир.

ТЕХНИКА КИЙЧА Я

Юртбоахама техника хаинахьа е дика а тоаль яккхара шерра социалистически яхь а йоаржаь хIаболабир шоай болх Грознески опорно-хьоккхама совхозе механически мастерской ремонтникаша. Хаинахьа хьайоаллайир отделенешкара техника, узловой хьисапе тоае йолайир трактораш, сеялкаш, кхыйола машинаш а. Дика Iалашбир ремонтникаш техника тоаяра эшаш йолча оборудованеца, озтхалашца. Юкхьанца денз шерра йоаржайир социалистически яхь. Къахьегама оасарле лакхъяра болабьча къовсаме дикагIа хьоккхамаш доахаш белгалбаьлар говзане слесараш: ии. Телишев, Кошелев, Охрименко, Аиндалов. Денна 1,5—2 норма кхоачашъю царех хIаране.

1963-ча шера 4-ча квартале планал совгIа иттех трактор, иштта сеялкаш, кхыяраш а тоайир ремонтникаша. КПСС ЦК февральски Пленума накъа болхаш дикагIа къахьегара лаьцача кердача къахьегама вахте а оттар уж, хIьта цар лаьрхIар 10-ча февралага кхачалехьа ерригача техникана ремонт ь яккхе. Шоай дош кхоачаш а деш Пленум хьаьеллача дийнахьа тоаль яьнар механизатораша ерригa трактораш, планал совгIа тоайир сеялкаш, культиватораш, нохараш, макхаш, кхидараш.

Дика дIахьу совхозе лаьтташ хьаьнделга а. Минеральни удобренеш товсаш кхоъ тухови селхиех кхо самолёти а, царца гурехьа дIадийначе 7958 гектар хлаташ тIа хIанзлехьа дIатойса яьнай минеральни удобренеш. Укхаза хьинаре къахьегаш белгалбаьннаб пилоташ Разимушкин Анатолий, Федосилов Петр.

Дика пайда эц совхозе моттигерча удобренеех а. Денна 300—350 тонн шардаьнна кхо кхашка дIадула укхаза. ХьажкIаш, шекара свекла, горох, кхыйола культураш а хургйолча лаьтташка дIайилхьа 15000 тонн совгIа шардаьнна кхо. Цу балха тIа шоай хьинари ца кхолеш къахьег Г. Моисеенко, И. Евдокимова, С. Кубаева, кхычар а.

М.-С. ПЛИЕВ.

Пленума накъа боагIаш

КПСС ЦК февральска Пленума къахьегама совгIатащца накъа бахара хьинаре къахьегарца январь бетта продукци арахецаре плана 110 процент кхоачеш а яь укх бетта тахана рча денга кхи а лакхара толамаш доахаш ба Грознерча автогенно-карбидни завода болхлой. Цул совгIа, къахьегама оасарле 8 процент лакхъе, электроэнерги, кхыйола материалаш бIаьш соммий маьха кхое вIаштIехьдаьннад цар.

Пленума сийна бригадашта юкъе йоаржача социалистически яхье хьалхе латташ хьайоагIа карбиднин цеха Устарханов Iаьлие кулгалду коммунистически къахьегама бригада коллектив. Январь бетта плана 115 процент кхоачашде вIаштIехьдаьккхача бригада членаш шоай къахьегама темпаш лоха ца йолийташ къахьоагIа февраль бетта а.

КПСС ЦК февральски Пленума сийна тIаьйна декхараш Iеш кхоачашдаьд эггаре доккхача цеха Никитина Виктора кулгалдеча коммунистически къахьегама бригада, кислородни цехе нов. Малинкова кулгалдеча бригада коллективаша а. Пленум бола беш хиннача денешка къаьстта лакхара къахьегама толамаш даьхар цар.

И. БОТОВ.

Литературни оагlув

С. ОЗИЕВ.

ЛЕНИН

Хьо ваьхача мехка вахаш,
Ie лийкхача лекхаш бlарт,
Дог, са, уйла хьоца дехаш,
Ie хьийкхача кьувкхаш лерг—
Иштта вахаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

Ia чуйза фо чуувзаш,
Ie лийзача лувзаш ког,
Даиман хьо дегалувзаш,
Хьоца деттлуш ер сай дог

Иштта вахаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

Хьай хьавкъалха, хьай хайнарца
Ia хьаенна паргlате,
Юнцаш Ia хьай хьалхлення
Тlераьхкха калбате —

Иштта вахаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

Хьа хьекамах пайда эцаш,
Цунца хьаькъал дебадеш,
Хьа ниiъ цlакиха дlа ца хедаш,
Цунна вахар хетадеш—

Иштта вахаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

Ia кхеллача цу хьа парте
Даим тхона кулгаттдеш,
Цунlа тхо, из тхоца барта
Долаш, сийрха вахар деш —

Иштта вахаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

Кастта Мавзолее доагlаш,
Хьох бlаргтоха ухаш тхоаш,
Хьоца тхоай ниiъ сийрдабоахаш,
Из хьа байракх хьалха хьош—

Иштта долхаш хоза хет-кхе,
Сийлахь баьчча Ленин!

Коталокий керда довкъаш
Доахаш, доххаш тlема дохк,
Сийрдабоалаш, цу хьа новкъа
Гlоза бода ер са мохк—

Иштта долхаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

Машар, Ираз, Кортамукъал
Массанахьа кхайкадеш,
Из Къахьегам, Нийсо, Йоша
Лаьттан букъ тlа чlагll а деш—

Иштта долхаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

Хьа партена мутlахь долаш,
Хьа васкеташ кхоачашдеш,
Коммунизме тийшша долхаш,
Халкъий вахар ирзе деш —

Иштта долхаш хоза хет-кха,
Сийлахь баьчча Ленин!

ВАЙ БАРТ

Парте вайца,
Вай партеца
Шурех лаьтта
санна.
Бlаьша йийна да.
Парте хьехам
Вай хьайца
Массаза а
Деккарийна да.

Парте вайна
Халкъаш бlаьшк
Даимана
Барта хилар
Хьалхадоах.
«Къахьегаме
халкъаш,
Шоайла

Цхьа барт бийя,
Бlаьши улув оттае—
йоах.

Цунна жоп луш,
Вай халкъаша
Бlаьшк баь барт
Болатал а
Члоаглагlа ба.
Нана цаl йоа
Вераш санна,
Бlаьши безаш,
Вэррига а барта
ба.

Массава а
Вэрригаш цхьанена
тlехьа;
Даимана

Вэрригаешта тlехьа
цаl.
Иштта вай барт
Хилар бахьан
Моастагlчун из
Бlехха корта lочутаl.

Парте вовшта
Хьехаш болча
Сийрдача новкъа
Гlоз вай дlа
хьалха долх.
Хlара Ленин
Вошал хотташ
Члоаглагl бу вай
Халкъий ираз
хоала болх.

Хь. ОСМИЕВ.

ЗАМА

Шоашта ираз мовла
кулгашца
Кхоллараьшта
Къаьга боаеlа lуйре я хьо,
Сийрдо зама.

Наьха хайкъай Ажа ловне
Тlангараьшта
Бирса эна бийса я хьо,
Во са зама!

• • •

Эггара хоагlа
Дьгам дер фуд, аьнна,
Моллагlчо хьаттача,
— Бlаьсти я! — аьнна,
Майра жоп лургдар аз,—
Хьаьаса тай доахаш мо,
Хьеlача шовданца,
Кайназа тlатийга
Бевццара хоза чlуъс
Дlахьокхаргбар.

Эггара боркате
Дунен тlа фуд, аьнна,
Хеттар деш хезача,
— Гуйра я! — аьнна,
Бlубенна аргдар аз,—
Бlа-сийна форд санна,
Цу мохо шершаду
Ялатех толдена
Сай Даьхен шера кхаш
Дlахьокхаргдар.

Къона оазаш

М-С. ПЛИЕВ.

ЙОIАГА

Тахан хьайга
Мах хьежарг
Ма моттанах
Даим хьайга
Хьежаргба.
Бlаьстий-ахк
Даха деьлча
Хьа лейа бос
Гуйрие тера.
Ластаргба.

Калай болар
Курая йина,
Ва хоза йоl,
Iай кий сана
Шеллургда.
Лар ца юташ
Идда шераш
Вохам бохкеш
Хьона духьал
Ухаргда. —

Цудухь ях ва,
Ха ма йоай
Къонал, ахар
Сата шоаш
Моагlаш яа.
Тахан бlаьстий
Дlа ца дийнар
Гуйра еча
Кхаьшка хьийнаь
Латтаргдаш.

Амар ПЛИЕВ.

ДЕКА, ИЛЛЕШ

Дека, иллеш
Дунена хозаш.
Хийла гулдеш
Бакъдола низаш.

Сийлен мел дар
Лекха айла.
Вунца машар
Вахар деза.

Дезаш ала

Новкъа белхар,
Шеноша дегар.
Бомбаш лелхар,
Дезаш, ала
Вераш цlувзар,
Наьна лаьтта
Моастагl хьувзар.

Маьрша адам
Доаден бола
Сийна ала

Безаш ала.

Зулам хеелер
Гуча ийнах,
Цун бе доалле
Гера дlадаккха.

Дека, иллеш,
Дунена хозаш,
Бlашагlтохаш
Сийдола низаш.

В. КОСТОЕВ.

Iа ю тlехьле

Ма хаьна да хал, лаьтта,
Хьох ца доалаш беркат дац:
Йовхе, дотуе, мехкадаьт-
та—
Хьон ца йоаллаш вийз ма
яц.
Халахь, поэт, иллеш яздаш
Вагlар наха пайда бац:

Лаьтто санна хоанахь
тlедаш.
Ужаш деце — эшаш дац.
Уж хоа иллеш лекхаш
хеяча,
«Аьннадац дикахl» — але,
Дуьнгаредо уж наьха дег
чу.
Ю Ia хьайна тlехьале.

ДОВХОЙ

А. БОКОВ.

(ДУЬЙЦАР)

Ди сейранхахь лестадар свеклаех машин а ётта Саварбик кхай тlера волавелча. Деликъийта доладенначе догlах дукха ха ялалехьа лоа а хиина кlайденналар кхаш а гонахьара довкъаш а. Дика аьттув баьнчаб совхоза отделене Шахлой: йоачай хилалехьа свекле чуэва кхийра цар. Тlехьара машин яр Саварбика хиш хиннар.

Дукха хё яц районе шоферий курсаш а яьхи из автобасе болха вена. Тахан санна хало кийсъанкхац Саварбика ше цхьаь бодх беча шин кlирайна. Хела ба ниiъ: тlехь лов улле а кlил хотта ба. Цкъаза цхьан метте чархаш кхесташ лоаца юкъ йоаккх. Тlаккха чархашта кlалкара дlаукача ципкхаша къоарзду лоа.

Эггара тlехва а боккхача новкъа йоал машин. Доккха са а даьхке, кий хьал а тетте, пхьош хьекие хьацар дlадоаккх Саварбика. Шийна доккха кlема карагlдаьнча санна хет мlазнгаче сага.

Жийцца йоде машин, кастта станице кхоачаргва Саварбик. Йийкха еларе гуш хургйр станци. Цхьабакъда, хlаьа-м станин меттел цул гаргагlа улла юрт а яц. Листа делкача лайдо дохк доаллаш санна хетийт.

Цlаьхха хьалхашкахьа дайна юкъера машин хьакъедар. Машин ше йолччара меттакъ ялацар. Цхьа хьовзам кийна шофер латтилге хайра Саварбика.

Дlатlеккхоччашехь машин соца а йь, lоккхоссавелар Саварбик. Машина уллув латта шофер бlаргкхетташехь вайзар цунна. Из вар района культура отделера Мурад. Хlанзалца Саварбикагlалва еутара хьахьежаш латта из цlевхха шин машинагахьа дlавийрзар.

Члоагlа гlадвакхинар Мурад шийна духьалдоагlа машин бlаргайча. Тlехьашка цаваца чарх мара ца йоаллача грузовикана lурра деиз юрташкарча клубашка кинофильмаш дlа-ца кхухьаш лийнаь из. Хlанз цхьан юрте дехьача hаьнаа. Тамаш я-кх хананахьа йоале — камера хеца а енна lоаlашкахкай тlехьашкара цхьа чарх. Дlайолла «запаска» а яц. Шийна уллув сецача шоферах тийша хийнавар Мурал из хьатlакхачаца. Цхьабакъда, хlана цун новкъостилах а логлилар.

Мурад вейзача цхьан юккъа ше loвахнача латтийсар Саварбик, тlаккха майрра ког а ловзаш дlатlаволавелар. Мурада шоьфе хьахозар тlехь-тlехьагlа гаргадоагlа цун котий теташ, цхьабакъда, юхахьажацар. Кабинне чура дlеагlа, монтировка а молагlа аьша бе йолла дагадена дар цунна. Шийх кхераваьна кийцай, аьнна Саварбика хетар кхераш, ше латтачара меттахьа ца воалаш lирра. Наж санна члоагlа сет ва Мурад. Бе лlалла хlама еще а шийх вазах теш из. Бlаргlецъем тохача юкъа духьальотта кийча вале а саэтийна вар Мурад когий таташ геттара гаргагlертача а. шийна уллув «Ассалам lалейкум!» салаш хезача а.

— Ва lалейкум салам, — аьнна, эггара тlехьа а Саварбикагахьа дlахьежар Мурад.

Саварбик пунгехьа хьа а на хьожаш хецаенначе чарка юкхе дlаэттар.

—Хьа хlана яккхац lа ер? — аьнна, чархах ког lеттар цо.

— Сенна йоккха из хьа? — кабина йолчахьа дlаволавелар Мурад. Гlуллакх-м дайар цун hига, жаьта а ше юхера дlаваьлча Саварбик аькар догдоалар-кх цо.

— «Запаска» ецй хьога? — аьнна, тlехьакхайкар Саварбик.

— Яц, — аьнна юха йистхилар Мурад.

Раьза хиланзар Саварбик. «Тхона юкъера дов, ца доллешехь укханна гlуллакх де гlерт со... — йийккар цун дагахь. — Тlаккха ер-и согахьа хьахьажи а йича ваш. Сох доll ца хетаяга да-хьогl укхан из? А. фуннатlа деле а новкъостал де деза. Бlаьши новкъостал дени закон я шоферий...».

— Хьаьнкха чарх, соге я «запаска» — аьнна ший машинагахьа дlеволавелар Саварбик.

Кабина чура кlора-цlура хьа а ийна, чарха тlаьахар Мурал. Цецйьнннала из Саварбика леладечох. Хlанз цунна юкера дlаваха хlамнта сег ши шу хьалха цунна йоалаш хиннача юхе члоагlа кулдавеннар. Гlар а сомъеннар, юхьмараш а бlарахьажар а цlенчашта, къонаячун дlраш санна дар.

...Района культура Цlен хьалхашка кlашагlкхийтар уж шиъ шу бус. Хоза сайре яр из. Шоргтига доамашта тlехьашка дlалечкъяр малк. Цхьан юккъа. Йоккха хийзача цlеро санна, сийрдаьнккар цо сийнача сигален йист.

Культура Цlен уйчен тlа кхочашъ зlенатa сег латтар. Церца вайра Мурада Саварбик а. Цо толхе а йиш хоза ахкан сайре...

— Ер я камера-м, — аьнна, вена тlеххьашка хьаэттача Саварбика юкъахиной уйлаl. Дlоагlаца ше хьахьбувзавеча фента тlалатт Мураде шин бlарг. Саварбик цо чоря хьаьккхарга хьежаш летт. Мурада-м из вахача дикагlа хет. Ший бе йоалла камера хьалелча ваха мукъа ма вий не, цхьабакъда Мурада карагlдалац юха а кхайда цунгера из хьайва. Тешац из Саварбик шийна дет тlахра новкъостал де лийрlа хиларах. Мурад юхаккхайдача вола а хьежа,—дагайоагlий хьона из сайре? — цо оалий а мича хоп.

«Соьа-м дагайоагlар из сайре, хьона йоагlий-хьогl из дага? — йоах Мурада ше-шийца. — Дагайоагlе сона гlуллакх де хlана гlерт хьо?» Шийна тlехьашка латтача Саварбика шорттига шокарца лакха йиш яде Мурада. Культура Цlагlа дlачуйоккхача шин йоlа тlехьа а хьежа цо техха шок дагаера Мурада. Раьза воацаш Саварбика бlара а хьежа йист ца хулаш сецехар цо. Вакъдар аьтта, духьалашка гуча-м дакинадацар цунна Саварбикатара нийсамоаргт. Дукха хоацацаш кино оагlача хана а нехха кlордавайтар цо ше. Дикка кийха уйла экрана тlа хьажьокхачунна тlаппхача хана ца доагlа йош а кхеч се уйлаш юкъатйоахар. Гlаьле лотайнча гонахьа багlарах саг духьал а валацаар цунна.

— «Ше дьр могийталдаь да-кх укхо лелалер, яхаш Саварбика бlагlара хьежар Мурад цу хана. Хlанз мехкараьшта тlехьа шок техар. Из я магийтар. Хlана могийт из? Укхох ца вуьйлга да из е укханга хlама аьтта кийайьа lаьдалех дом хьер кхерилга да из? Е хlаране сай-сай фу гlуллакх да, яхилга да из? Шийх комсомолец сенна лоархl тlаккха, кхиса билет а сенна леладу? Укхайна-м кхь вогlа дар а карагlдаргда. Из цаl хинна а lац. Цудухьа кlезига ух мехкарий кино, цудухьа кlезига ухе хургба-кх уж самодеятельносте а.

Мурада уйлаш бакъе йоаллаш йейна, хlаьтта кино дlачуйоаача йоlа тlехьа хьежа вlлавелар Саварбик.

— «Сона моттар лецалахь!»...

...Хьаьнкха аьнна Мурада хьалхаьнь чарх цхьан оагlорахьара хьалакацар Саварбика. Мурада шокрмийка чура камера хьайоаккхашехь гонтlа lолох а бенна, шийгарвар дlачутеlае волавелар из...

...Саварбик тlехьакхайца йоl кlанг шийна гуш санна хет Мурада. Юха а хьежа йист ца хулаш йолаелар из.

—Сога хlама доаллаш санна юха-м ма хьежий хьо, — аьнар Саварбика. Меннача сагачох тара хийтар Мурада цун оаз...

Саварбика а шьра дагайоагlар из сайре. Цул хьалхара сайренаш-м иштта дага а еlацар: массагlа яр уж, массагlа цатоам баьбар цо культура Цlагlа. Цхьабакъда, из сайре белгалъяьлар цун вахар чуиъ, из йишлургьяц. Шьра дагадоагlа йоlа тlехьа юю хайси йоалаш, хlана а хьожаш санна хет:

— «Сога хlама доаллаш санна юха-м ма хьежий хьо.

— Хьа пунга фу доалл? — хетташ санна хет Саварбика, насос бе а йоаллаш шийна юхе вена хьаьтта-ча Мурада. — Фу ях Ia цунга?

— Хьа фу гlуллакх да соца. аз фуннагlа яхе а? — йоах Саварбика. — Хьа фу хул из?..»

Камера дlаелла хьала хьал а гlетта насоса тlаккхова Саварбик.

— А, айса юзаргьа аз-м, — йоах Мурада. — Хьо гlо.

— Кхуэргда са-м.

Насос хьа а йийе чарха чу фо доттa волалу Саварбик. Цкъа насоса lотlадеаlуча, тlаккха хьалинйслупа цуя дитакъача, лакхона дегlа бlара а хьежаш, уйла эш латт Мурада.

...Юха а из йоl шийна гуш санна хет цунна. Саварбика раьза йоацаш бlорахьеж из.

— «Хьа фу хул из? — яхаш Саварбик куро иштта бlарахьежаш санна хет Мурада.

— Хlайе а йаьал, — йоах Мурада.

— Ца хуле йоллачахь латта.

— Со йоллачахь латтий-м ховргда хьона иэш дьо уйлаза цу тайпара кхалсагага йистхуле.

— Фу дергвар Ie сона йистхиlча?

— Ховргда хьона из фу ду-м.

— Аьъ, иштта майра ва хьо? lовалам уйчера хьа моlа тайе, — аьнна, кулг кхиса а делле сийха дагlаш тlа гlолла loволавелар Саварбик.

— Хьох кlера а ваьна укхаза lергаялё.., — аьнна, цунна тlаихьо Мурад а йолавеlар...

...Хьаял сога, — аьнна, Саварбика бе йоаллача насоса дlатlакховл Мурад.

— Саберде, кlьадденнавац со-м, — йоах Саварбика...

— Мурад, юхавалал! — аьнна, уйчеп тlа латтарех цхьан бlамнгача сага ше юхёэзавеча санна хёт Мураде.

— Варгвац шкъа укхо фу ду це хьожаш-м, — аьнна, карарваьлар из.

— Аз фу ду-м ховргда хьона, — аьнна, Саварбика кисара кулг хьалдаьнккхача хьегача урсах бlаргкхийтар Мурада. Тlаахийтта пхьарс хьовзабаь узамаш байтар цо кулгенага. Тlаккха бера урс lоеlамар...

...Цига тlаннийсённнача цхьан кружкинико новкъостал а деш милица отделене дlавигар Саварбик.

«Цунна суд йойя хов хьаьлургда-кх сога, — йоахар Мурада отделенера шиъ арaволача хана. — Ловча хьуйлда из, Цу ширача lаьдалга юхахьежа хьалха дlавоалургваш...».

Цхьа шу суд йир Саварбика. Из арга хьежаш ваьгlача санна, синха йийнача цун дааь-вешкй йоlа lаве, нагахь санна из цlа ца воагlе пхьа Мурадага болгеи, кlаьоагlе шийна довр Саварбика кlахьоргдолгеп хьа а хайтар.

Цхьа шу гаргга хе я Саварбик цlавена. Цхьа-шоза бlаргаваьнна из Мурада культура Цlагlа, бакъда хьалха кийнечох цо тера а вац. Мурада шийна цl бовлаш санна тlехьул из. Мурада-м хоа ше цунна йовзалга а, цох лораваьла везалга а. Кхача юрта бахача гаргарча наха-м хьаьвла цу районера, цхьаькъа ма вахa цига, наьхаца доа а ма дий хьа, йоахар.

— Цу довнах-м ма кхерацар со,— оалар Мурада.

— Лоралуш хила веза аьтта тайшача балхех хlама дерга...

«Тийшача балхах хlама де лаьрхlа вале-м хlаьэ аьттув ма бий укхан», — йоах Мурада ше-шийца. Вукарийрза насосаца йолх бена йоаллача цунна бlаргагац шийна юхе латта Саварбик. Мурада кий шорттига кисара урс хьал а даькка шийна тоха кийчаенна ца латтий. Монтировка а гац Мурада бlарга. Саварбика бе йоалий-хьогl из? Хlаьта а кlалла дlахьажац Мурад цунгахьа.

Цхьабакъда, Саварбика-м Мурада шерача букъа бlарг тlера баккхац. Даь-веший йоl lаьи шийна юхе бена хьаэттача санна хет цунна. Тlачуш из Саварбика:

—«Вай цlен меттел тайпан сайо а шийна даьр дйтта моттиг яц. Иззаь маро кхы хьай къонакчал дене ho-м даьра хьийзаь хьо урс а даькха. Корта кlайбенна са гlоргва хьа йо ниисде?

— Саг наха везаш, айса йинсдергда из, — йоах Саварбика.

— Шу дlаlавча доалл хьо цlайена. Мала тешаргва аьттув ца баьлаш из хьа ца дlаийдай аьнча?

Аьттув ца йоллаш-м лийкхийцар Саварбик. Массеза бlаргаваьна хургва цунна Мурад культура Цlагlа. Чуводаш лора а ваь, урс тоаа веара дlавахача кийс ма довгадий из, аьнна хётар цунна шкъе, тlаккха —«хlана, фуд аз кийслор, вале хьеттёр оттаб хьайхашка. Аьттув-м хlаиз а ма бий. Урс деце а мукх йоала цун вайса, хьалхерве а, юхадухьальотта а Мурада кхелакхьа шоэза - кхоэза тола хьувргда. Тlаккха цун духьальотта низ а хургба. «Къонах вай» аргда lаэ.

— Фу бахьан долаш тох аз из?— хет Саварбика ше-шийца.

— Аьъ, фу бахьан долаш йийлга фуд? — аьле тlачох lаэ.

— Хьога до набахте дайкхейта шу? Из даций бахьан?

«Цу хана укхо са бере урс дlадаьккхадецаре фу хургбар? — йаьш, уйла ю Саварбика. Цкъа шере тlа сонаргlацар ма тlаккха, а кlеннй а, наха а найдане а йоацаш делаш хургвар. Хlана ер санна шофер ва со а. Ер ва-кх са карпахьара мехь ховдабаьр...»

— Айа, доккха ва на дий вай цlенна по даьр!—аьле. lаьа юкъхйоаш уйлаш. — Наха фу аргда хlана Ia лаладер дlакхийна?

—Шоай хьаштар ала мукъа ба-кх уж...», — аьле. Мурада бе йоаллача насоса тlаккхова Саварбик.

— Хьаял сога.

— Яьнкай ер-м хlана, — йоах Мурада, вуххьа а вуххаш.

— Хьо гlо. Хlана латт хьо?

— Кхуэргда са-м, — йоал Саварбика.

Мурада [illegible] хьаьъураоттайнча цхьан оагlорахьара дlалоац Саварбика а. Иштта шиъне а дехьаре сеньерех хьа а лаьце дlайола цар чарх. Цхьабакъда, бlаши бlарахьйжац. Шоаш доаха са дlа-юха хоа шнинена а, дукха хlама эцац цар балламаш йlаьагlхьтете, алхе бlаргаш да-кх бlаши лечкъаш.

— Гlо хlана, — йоах Мурада чарх дlаелла хьача. Эггара тlехьа а бlарахьож из Саварбика. — Хьашт доеш гоаьр ёа хьо. Баркал хьала хьона. Ниiъ дика хилба хьа.

—Хlама дацар аз-м, фуд гайта,— аьнна, кулг а тесе шийй машин йолчахьа дlаволалу Саварбик.

«Вай, вене вaлав хьо. Сие йаз хьо!» — аьнна lаье ваз хезача санна кет Саварбика. Гlа бехкабелча санна юхасоц из.. тlаккха цlаьхха юха а вийрзе Мурада тlаьолалу. Мурад цо леладечох ца кхеташ бlаратьежжача латт. Ше дlатlаккхоччашехь кlирвенна Мурада бlара а хьеже, кулг дlакховлалу Саварбика.

— Хьа а кхалба, Мурад, ниiъ дика!

Шайга хьаккходдаь кулг бе а делле цхьан юккъа нецальнна, ше дlахо фу арга ца ховш латтийй Мурад, тlаккха йист а ца хулаш тоlаьь Саварбик маркlаволи.

ВАХАРА УЙЛА

А. Хамхоева дешаш. Н. Иржанска музыка.

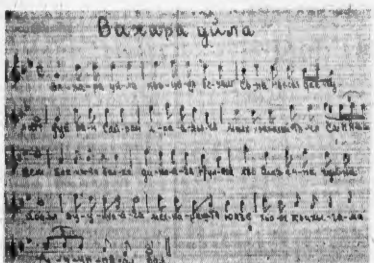

Вахара уйла, хьоцара безам
Сона массаз бас чу латт,
lуйран, сайран ораьлча
Малх хьалкхийтача санна
хет.
Боккхача балха дикача
гlуллакх
Хьо сихвенна чуйна йоалла
Дукхача мехкараьшта юкъе
Хьох къахьеама турпало
вал.
Даьшкара ехь къаьна ух
къоаной.
Зоахалоле аз ухийтарбац.
Доккхий хабараш, «доша
гlалаш»
Вай безама эшаш яц!
Дега чура сийрда гlоза
уйлаш
Ерриг аз хьона дlалуреш,
Йоайла бlаьши марза чаьзаш
Воаш ираз вай лохарда.

ДОТТАГIАЛ

Вахара ираз дунен мозо
Из да адамий доттагlал.
Хало кхьеш толам баккхар
Из да сайн къонахчал.
Заман бlавхана новкъа
вайна
Кlезига духьалеш хиннала,
Сийдола низ бола парти еце

Уж йохорьяр сона хац.
Барт тайнача безалца
къуеса
Моастагlашта атта
хиннадий,
Маьшра вай айль байракх
Локкерейна низ лаьтта бац.
Дунен зама эрзабохам

Къамий барт вай цаl бешде.
Цудухьа вайх къахьегарам
Наьнах санна тешаш ба.
Вай майра кхевав
космонавташ
Дунена го туесаш ба
Адамий ираза парта уйла
Массаз кхоачашхулаш я.

Хь-Б. МУТАЛИЕВ.

СА ГЕРЗ

Октябре чулоставлалца
Гlалгlай дош дар доккха бо.
Кенах а къахатах кхеиза,
Акха лелар, оалхазар мо.

Духьийтаца поэташка
Дег чу лазар, дика-во,
Къуьлаш вацар из рифмашка
Хьаькъал дийха лоамаро.

Бакъда сарпагlъялар Парте,
Цо тхьаи белар, кхийр поэт.
Цу Пушкиница долаш барта,
Эрсий фордах из дlакхет.

Са Октябре дег чур доагlа
Цун пхьаьнашка кхехка цlий.
Латт из сона лоам ио чlоагlа,
Лакхдеш балха сага сий.

Из да сона, белат санна,
Мукх ца дуэ цlена гера.
Мутlахь да ца дез из сона; —
Са лоlамах из тlакерл.

Вонна духьал — чlоагlа латта;
Доттагl волча — дика де.
Поста латт из укх вай лаьтта
Ленина ниiъ дlаладе.

СА НИГАТ

Сага сайре,
Гарга гlерт хьо наьйра,
Бакъда, дог къадала
Тугаш дац.
Озабезам
Боаллаш доаца сайре,
Езаш цхьанне
Хьо тlаьцаш яц.
Ловча!
Кlеджйоах балхо
Заводашка,
Ек вай кхашка
Цу комбайний диш,
Турпал низ чуботташ

Вай ахваргашка,
Дунен морзонах
Сае вузаеш.
Баьццар дадоча
Довкъашка доьнна,
Ткъамах баьржа,
Вай жа гулаш даж.
Сиеле техкаш бола
Цlера дыла
Саго айбе безац
Шода-къам.
Чамах бенна,
Деваш лотадення,
Лоамаш эрзадоахаш

Боахк вайнах.
Боахк уж
Довхе эзанна, кхийна
Сагах турпал беча
Вокъонах.
Маьрша дуйхь вай фордаш,
Хоуэкь вай лаьтта,
Тlера сигале
Вайна къаьса я.
Бакъ вод хийна
Ший Даьхенна, латта
Хlаранецун
Дев чу нигат да.
Вайха хlара
Цунах диелаш долча,
Цун дlайхача сийвех
Цхьа сийле да.
Вай цун муж тlа.
Замо оттадаьча,
Эхь тlадойтаредоацаш.
Чlоагlа да.

• • •

Со вуине а, даьржар
тlодаш,
Хийцар ше хьалкхаьба карт.
Хьатlаккхухь цо деза
бордаш,

«Везар тlехьа» баккха барт.
Ча тешийла шиа безамах:
Лаз из наха, кад цох да.
Ма ирзе да-кх меттахь
Из чуухаргдоаца цlа.

Ташкентерча 24-ча школа дешархоша боккхача безамца lомабу вайца доттагlал лелаеча Индо пачхьалкхех хlинаний мотт. Урокаш дlаяьлча дешархоша lомаду индийски иллеш, халтараш. хlинаний меттала пенгаеташ абехеш.

Сурта тlа: цхьайттлагlча класе индийски мотт lомабеш йола урок. Доскана хьалхашка — Тарабекова Мукае.

Р. Шамсудинова сурт.
ТАСС фотохроника.

ДИДИГОВА РАИСА—ІИЛМАНХО-ХИМИК

Вай мехкарча къамий доттагІал исторически овлаш долаш да. Цхьабакъда, ше мадарра дола доттагІах а хинна дІаотта йиш хиннащ цуя Сийлахь-йоккха Октябрьски революци яллалца.

Цхьан къамо шоллагІчоа яна беш доаца, къамий шоай лоIамера доттагІал деза вайна, яьхад Ленина. Ишгта дола доттагІал да вай къамий тахан. Вай мехка моллагІча а мIинге вахара хIара дакъе вайна корабоагIаргба Іимерав а барт тайна а цхьана къахьегаш бахаш бола эрсий, украинцаш, таджикаш, гуржий, нохчий, гIалгIай, кхыбараш. Ишта дола хIама вай заман оамал а хиина дІаэттад.

Цу тайпара, хьалха ши-ше хьерчаш къаьста даьха къамаш, хIанз вІаши гаргаухаш, сийрда кхоане хьалъеш доалла цхьа халкъ а хинна цІартташ латт. Масала, Нохч-ГІалгІайче гІишлош ёча, промышленносте, юрта боахаме, кхычахьа цхьана къахьегаш ба эрсий, нохчий, гIалгIай, эрмалой, азербайджанцаш, кхыбараш. Цар массане а тIагIертта къахьегаш кхоачашъю партеи правительствай решенеш, хьинаре къахьег коммунизм гартайоалла[illegible].

Цудухьа со тамаш еш вацар Азербайджана С. М. Кирова цIерахча Курорталоге институте болх беш гIалгIай кхалсаг Дидигова Раиса сайна бIаргайча, хIана аьлча из вай хана массанехьа хIака дац аьнна кийслуш доландаь. Вайцига, Нохч-ГІалгІайче, болх беш азербайджанцаш е ба. Масала, телевизиони оператор М. Алиев, юртбоахаме Іилмай кандидат А. Ахмалов, кхыбараш. Азербайджане болх беш ба вай гІалгІай Тутаевгlар Раисей Тамарей (сийлахь-боккха Даьхен тIом болча хана Ленинград лораеча тIем тIа турпала ейнача медицински Іилмай кандидате лора Тутаева Аьсета вІамагIа боле йижарий), вай юацаш йола Дидигова Раиса, кхыбараш.

Талант йола Іилмахо лоархI Дидигова Атабе Раисах. Азербайджанерча С. М. Кирова цIерахча Курорталоге институте кертерчарех йолча физико-химически лабораторе заведующи я из, химически Іилмай кандидат а йолаш. ГIалгIашта юкъе химе Іилма эггара хьалхара Іилмахо а я Дидигова.

Хала а бІаьха а вийъ баьб Дидигова Раиса из цIи яккха, ший дега еза говзал каралаца, вахара юкъера ший моттиг лаца. Из шоверткъе итт шу совгIа ха йолаш саг я. Из безаме саг я, цунах эггара хьалха бІаргкхетташехь цхьа дика уйла дега чу йосс. Цун хоза юхьа сибат, лайха хьажа, кIезига гIайгIане а хеташ дола бІаргаш дайча хов Раиса хьакъал долаш саг йолга. КIаьда а сих ца луш а ду цо къамаьл. Бакъда ший балхах, профессех дувцаш хилча, цун бос цIий белий, хувцалу, къахьстача безамца дувц, хоалу хьона ше хержа професси цунна чIоагIа дукха езаш хилар, махулла дукхагIа шийгаре пайда баргболаш къахьега цун дог-уйла хилар.

— Ма доккха ираз да вахара юкъера ший моттиге, ший сии езача профессена тIаккхар,—йоах Дидигова Раиса. — Соца иштта нийсленнад.

1908 шера яьй Дидигова Раиса. Даьн наьнен кхоалагIа бер дар из. Рая аь ши шу даьлча эскаре гIулакха тIа волчахьа а вьнна, Тбилисера Владикавказе (Орджоникидзе) цIавера Дидигов Атаби. Дезала юкъе дукха езаш йиIиг яр Рая, бакъда бочаьккха-м яцар.

Шийла бокхагIа болча ший вошас Мураден йишас Тамарен санне дика дешар Раяс школе. Ше аьгIача классе меттел, ерригача школе а эггара дикагIа дешаш яр из. Ше дешар атта кхетадеш йоллашехь, дукха а терко еш дешар цо.

Геттара дика дешаш школа йистеяьккхар. Шийна ховчох доккхал дий, кура йоалаш яцар Рая.

Йистеяьлар кхелатара ха. 1925 шу дар. Школа йистеяьккха дешархой арахецаш яь сайре яр. ЧIоагIа хала дар школерчарна дикаче Дидиговех къаста. Директора ловкъа дар Раисана ший доше медаль яла йиш йоацаш (цу хана медалаш телацар), дика хеташ лургъяр цо из Дидиговайна. Цхьабакъда, геттара дика дешаш школа йистеяьккхача Раисане къаьстта йола характеристика елар.

ДІахо деша вулашка долха дерринга наьхкъаш дийла дар Дидигова Раисайна. Бакъда, даьйе гаргара нахи духьал баьлар дІахо цуига дешийтара. ХIаьта вошеи йишеи цу хана цIагIа дацар — Мурад Новочеркасски политехнически институте дешаш вар, Тамара — Бакурча медицински институте.

Рая фуннагIа дaь а деша гIерташ яр, цул совгIа Ленинградерча е Москверча технически ВУЗЕ (деша эгIача хана цунна дукха дезар физика, химия, къаьстта математика).

ВоккхагIа вола воша Мурад юкъе а этта, даьйн гаргара нахи Раяга дІахо дешийта раьза хилийтар, цхьабакъда цо е Мурад е Тамара эгIача дешаргдолаш. ХIаьта из воша вагIача институте деша яхар.

Дийша вах ца тоъаш, уж чIоагIа эшаш ха яр из, къаьстта цу хана хиннача ГIалгIай автономни областа. Цу хана эггара тIех хиина студенчески стипенди — 30 сом бетта тела оттадир Раяйна, хIаьта Мурада 25 сом ийдора.

Дидигова дийша яла йоалаш Новочеркасски политехнически институт дIаяьккхар. ТIаккха Рая Грозненски мехкдаьтта институте деша йоагIа. 1932 шера из йисте а йоакх.

Дидигова балха йода хIанзарча Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе. Цо цига болх бу лабораторе заведующи, мазутни трубчатке бригадир йолаш. Коллективана дукха езаш, ший гIулакх дика довзаш йола инженер а хиле дІаотт Рая. Бакъда гIалгIай йоIа кхоачамхилац шийна карагIдаьнначох, Іилман кIоаргаленашка кхуьд цун уйлаш, царга кхача иэ болаш а эйт цунна ше.

Мехкдаьтта промышленноста центр а дукха Іилма кадраш а йолча Баку йода Дидигова, Іилма дІахо Іомаде дагахьа. Юкъьанца ВОДГЕО институте лабораторе балха йода из, хIаьта 1938 шера мехкдаьтта химе специалистах Азербайджански Іилмай Академе аспирантуре деша йода. Ше дагалаьцар кхоачашде ниъ юрабаьча Дидиговас чIоагIа къахьег диссертацена кийчлуш, ха е ниэ а кхобаш цо. 1964 шера «Балански даьтта дукха доаллача мехкдаьтта машинни дестилата групповой углеводородни составаха диссертаци йистейоаккх Р. А. Дидиговас.

ГIалгIай къонача Іилмахочо ше хержача темах беш бола Іилман болх юкъегІаьккхар 1941 шера хьайнича Сийлахь-боккхача Даьхен тIемо. Азейрбайджана кхьча Іилмахошца цхьана Дидиговас шийна могар дещ болх бу фронта эшача гIулакха, ше кхо ца еш дакъа хоац моастагIчох Даьхе лораеш деча деррагача халкъа гIулакха юкъе.

1944 шера Лакхерча аттестационни комиссе сопам бу Р. А. Дидиговайна химически Іилмай кандидата цIи лойла аьна. Хьалха цхьаннха а боккъо йоацаш химича гIалгIай кхалнаха юкъера хьалхьнича йоIах дийша саг хиларал совгIа, Іилмахо а хилар. Нохч-ГIалгIай кхалсаг кхалнаха юкъе эггара хьалха 1936 шера медицински Іилмай кандидат хиннача Тутаева Аьсетал тIехьагIа шоллагIа йола Іилмахо яр Дидигова Раиса.

Іилмай Академе балха йода къона Іилмахо, тIагIертта къахьег цо Іилма болх беш. 1948 шера Дидигова Раиса С. М. Кирова цIерахча Курорталоген дарба дара физически методийн институте балха яхар. Цу хана дева тахханалца цу институте болх беш хьайоагIа из, хьалхагIа воккхагIа волча Іилма болхлочуни цул тIехьагIа физико-химически лабораторе заведующеи болх а беш. Цунна дукха еза ший професси. Фу хургда къахьегамхой дегIа уналцIено лоравраз беркатегIа?!

Дарба доалача ноллаца, минеральни хишца, нIезига хулеш йолча нафталанаца нах миитта берзабе беза тохкаш, цун методаш уттаеш я из институт. Цу институте кертера болх бу Дидиговас хьалхе лелаеча физико-химически лабораторе. Дукхача а къамах болча нахах вIашагIкхийтта я гIалгIай Іилмахо керте латта коллектив. Цунна юкъе ба: азербайджанка Мирзакулиева, эрсе Кедрова, армянка Мирзоян, украинка Компанеец, кхыбараш. Барт тайна а вIаши лоархIаш а болх бу цар.

Коллективо дика кхетану шоашта хьалхашка латтар мел белхтохкаме декхар да. Цар тохкам нийса, дика барга хьежжа хургда дарба дара гIулакха кхачга. Цар боьзонца таххкалца дарба деча пайда эцац цхьанна а минеральни хих е йолдах. Масала, Дидигова Раиса хьалхе а лелаеш йIаьхкхача хенан чIоагIа техкачул тIехьагIен гучадаьлар Бакуна 30—40 километр гаьна йола совочни нохд, царзана хьсане дола Азербайджаний чуйоагIача Нахичевански АССР-е норадаь «Сирап-12» яха хий, кхыхола хьесташ дарбане хилар. Царех хIанз бокха пайда бовя советски наьха уналцIено тоавра.

Иштта къахьег химически Іилмай кандидата Дидигова Атабе Раиса хьалхе лелача Азербайджана Курорталоге институте физико-химически лабораторе йоккхача барт тайнача коллектива.

Дукха хо йовцаш боккха лоархIам бола болх йистебаьккхаб Дидиговас. Дукха тохкамаш даьхул тIехьагIа цунна гучадаьлар «Исти-Су» (дIайха хий) яхача хица мышьяк, бор, кхыйола элементаш хилар. Цунна из гучадаларах кастталашха лоархIа хьажа оттадаь да «Исти-Су» яха хий.

Дерргa ший вахар Іилман гIулакха дIаленнача нахах я Дидигова Раиса. Ше Іомадаьр, шийна хоар дIалу цо советски халкъа болча пайдена. ХIанз «Массазар яхача Іазе чурча дарбае хоада органически хIамий Іалам доваар» яхача докторски диссертаце тIа болх беш а из.

— Дукха шераш да аз цу тIа болх бу, чIоагIа безам ба са из йистебаккха, — йоах Дидиговас.

— ТIаккха сай веза Нохч-ГIалгIайче цIайоагIаргъе со, — аьле тIатох Раиса. — Вайцига дукха да курортни лоархIам бола дарбан хьастеш.

Уж хьастеш тахко а каха дарба даргхолаш царех пайда эцийта а дага я гIалгIай Іилмахо Дидигова Атабе Раиса.

Дагалаттар кхоачашхида хьа, аьнна дега тIара лоаца боккхаргба вай воай дукха езача мехкахочоа.

БАШИР ЧАХКИ.

АГИТБРИГАДА КХАШКА

Укх деношка Шаьларча районни культура ЦIагIа вІашагIъеала агитбригада хилар «Джалка» совхове шоллагIча отделенерча шурий-товарни ферме. Хьайбаш лeладерашта хетаь лекци яйшар Шаьла производственни управлене паркома идеологически отдела инструктора нов. Кречетовас, хIаьта районни библиотека дешара зала заведующе Бойко Нина Ивановнас ферма цIеча уголове химеха хетаь керда стенд хьалтехар. Сихха эргаьаккха дIаоттайир цIе уголок ший болх дика бовзача Нина Ивановнас.

Цул тIехьагIа сакъердаме концерт оттадир художественни самодеятельноста дакъа хоацараша. Цар репертуаре тайп-тайпара иллеш, хелхараш дар. Къаьстта сакъердаме а гулбениараша раьза а болаш тIайцар моттигерча тамаех йола сатирически байташ.

ЧIоагIа дезадевне тIайцар къахьегамхоша Пайхаева Сацитас, Алханов Бауде, Халидов Руслана даьха иллеш. Дика сакъердам бир Абазов Хьасана кулгаьдича струнни оркестро а.

Агитбригада членашта геттара раьза а болаш хьайбаш лeладераша уж каст-каста шоайнига хьошагIа баьхар дайхар.

М. ЗАКИРОВ.

Керда радиогазета

ХьалхагIа музыка, лоаций возийнеш я хьахозаш, тIаккха хоз диктора оаз: «Къамаьл ду завода радиоузлера. Къамаьл ду завода радиоузлера, ладувгIалаш КПСС Центральни Комитета Пленуме хетаьча передачага». Ишта дІайолалу Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе вIашагIделлача кердача радиогазета эргIаш номерах йола передача.

Из газет хIанзчул цхьа кIира хьалхагIа заводе долаш яцар. Из вIашагIделлар завода активисташа. Магнитофон эцай, лаьрхIа студи кийчъяь, радиоллеги вIашагIъеллай, диктораш хьекъоастабаьб. Редколлегена юкъе бахаб завода пенгазетий дикагIа бола рабкораш, — эрригаш а 13 саг. тIехьагIа шеръе лаьрхIад редколлеге состав. Радиогазета редактора лла чIоагIъьяй хьинаре общественница йола завода керттерча механика отдела инжинер нов. Томилина.

КIирах цкъаьаза арахеца лаьрхIад заводской радиогазета.

С. КОТИЕВ.

ШАХМАТАШ

Укх деношка вай республике йистеьлар кердача шера хетаь дукхачар дакъа лоацаш химие яхлагIа шатмати турнир. Турнире дакъа лоацаш бар ДСО центральни Совета «Труд» яхача общества «Советская Россия» яхача газета редакцен шахматисташ. Яхьа дакъа лаьцар 5632 шахматисто.

Турнире хьалхе [illegible] цхьайтта саго.

В. ЛАНСКОЙ,
турнира керттера судахо.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ЙОККХА КОНЦЛАГЕРЬ

НЬЮ-ЙОРК, 15 февраль. (ТАСС). США-с юкъерчал доацаш хьал а лоацаш, къизача таIазарашца Къулбехьен Вьетнамера къам-мукъадаккхара болам тоIабе гIерт Къулбехьен Вьетнама долл дераш. Массанахьа чуьгжилген оакхарий хьисапера гIулакхащи моллагIа дола хIама а хинна дІаэттад цига. Мехка террор я. «Нэйшнл гардиан» яхача американски газета корреспондента У. Барчетта аьлар, Къулбехьен Вьетнам кортамукъа дуле ше мадарра яьхьокха Іалаьмате йоккха концентрационни лагерь я».

Мехка бахача нахах иттлагIча даьккъина Іазап тIаоттадаьд укх тІаккхьарча нийс шерам ах шерах.

Къулбехьен Вьетнаме ваха волаш Барчетте къамаьл даьд чIоагIа Іазап эзача дукхача нахаца. «Пхьинашкара цIий шелу, — яхаш язду цо, — паччахьалкхех лелачаша даьча оакхарий хьисапера гIулакхашка ладийгIача». Корреспондентага хоам бир, «едгабуам бе боагIа» таIазараш деча каст-каста дакъа лоацаш хул американски инструктораш, яхаш.

Къулбехьен Вьетнаме дукхаешта йоваш а шийна доккха таIазараш дешшехь, ший марвиь зоIи мичахьа ба дІаала ца тига цхьа кхалсаг (французски колонизаторашта духьаларча болама юкъе дакъа лоацаш хинаб уж. ХIанз хьунагIа бахаб уж палачашта бе ца баха). «Са марв хьонгаши са дега чу ба, — аьлар цо карателашка. — Нагахьа сайна уж лаха шоай безам бале, са дог чура дІадаккха шоашта». Цунна циггача толаш техар.

Доазол дехьара

Іалаьмате йоккха программа КХОАЧАШЪЕРГЬЯ

СОФИЯ, 15 февраль. (ТАСС). Шоай эргIанаре передачаш совца а яь, КПСС ЦК Хьалхарча секретара Н. С. Хрущева КПСС ЦК Пленуме даьча къамаьла изложени дІайийцар ерригача болгарски радиостанцеша.

Радиокомментатораша белгалдоах Н. С. Хрущева даь боккха чулоацам болаш дола къамаьл геттара боккхача лоархIаме хилар.

ПАРИЖ, 15 февраль. (ТАСС). КПСС ЦК Пленуме Н. С. Хрущева даьча къамаьло чIоагIа уйлаш тIаззар Париже, Франс Пресс яхача агентствас дIаккхайкайир цу къамаьлацара дукха моттигаш.

Агентства хоамаш тIа къаьстта белгалдоах, Советски Іаьдал эттача хьалхарча 40 шера йолаенна ерригаш миссел минеральни удобренеш ю мощностащ цхьан шера йолалургья Советски Союзе болх бе, яхаш дола Н. С. Хрущева дешаш.

КПСС ЦК Хьалхарча секретара Н. С. Хрущева Пленуме даьча къамаьлах дола информационни агентствай хоамаш тайне кхьача доллашехьа а, цу къамаьлацара пхьайола моттигаш лоацца арааьхир «Монд» яхача сайрййнарча газето. Ше из деча хана «Монд» яхача газета белгальяьккхар Н. С. Хрущева къамаьлацара «Нагахьа санна Америка ВIашагIкхийттача Штаташка а дегIадаьххача капиталистически кхыча мехкашка а юрта боахама химизаци елга итташ шерашка дІаьхлуш чакхдаьккха дале, вай из цхьа моллагIа долча ворхI шера чакхдаккха деза», яхаш йола моттиг.

ЛОНДОН, 15 февраль. (ТАСС) Би-Би-Си яхача английски радиостанце деча кердача хоамашка цу сахьате керттера моттиг дІалаьцар КПСС ЦК Пленуме Н. С. Хрущева даьча къамаьло. Английски радиос белгалдоах Советски Союза химически промышленность сихъа дегIайоалаяра даькъера Іалаьмате йоккха программа кхоачашъергхиларах чIоагIа бІубенна Советски правительствана керте латтар хилар.

Рубе процесс дІайолалу

НЬЮ-ЙОРК, 15 февраль. (ТАСС). Города Далласа окружной суда судахочо Брауна сейхан хьекхейкадир, Джон Кеннедена зулмане дов даьча, цул тIехьагIа США-а президент вийнав иха саг вийнача Даллас 17 февраль йолалургья Ли Освальд вийначун Джек Рубе процесс, аьнна. Цунах хоам бир американски информационни агентствашца Далласера (Техасера).

ХьалхагIа хоам баьча тайпара, бийсанарча клубий да волча Джек Рубе дукхача адвокаташа шоай хур дар процесс тIехьаяккха а из кхыча городе а е гIерташ, Далласе Рубе дош дуьццига вIаштIехьдаргдац, яхаш.

Н. С. ХРУЩЕВА ПОСЛАНЕНА ГРЕЧЕСКИ ПРАВИТЕЛЬСТВА ДЕННА ЖОП

АФИНЫ, 14 февраль. (ТАСС). Греце кхыча мехкашарча гIулакхий министерства вийкало селхан СССР Грецерча посолага дІаделар 1963 шера 21 декабре СССР Министрий Совета Председателя Н. С. Хрущева паччахьалкхенашта (правительстваштa) керте латтарашка яхьийтача послане гречески правительствана керте хаттачо денна жоп.

НИЗ ЮКЪЕБАККХАРАХ БОЛА КХЕРАМ ЮХАТОХА БЕЗА

МОСКВА, 14 февраль. (ТАСС). «Ший политически гIулакхаш бахьан долаш пхьан паччахьалкхено вокх паччахьалкхенна ниваца кхерам белгеи ниа юкъебоала белгеи санна дола гIулакхаш хоадамболлаш юхатоха деза», — яшта аьннад 1963-ча шера 31-ча декабре СССР Министрий Совета Председателя Н. С. Хрущева яхьийтача послани жоп луш Японе премьер-министра Х. Икэда дайтача кьахата тIа.

Н. С. Хрущева посланена ше жоп луш цу тIа гIоттакаь дош Советски Союза доалаьара гIайренаш Кунашири Итурупи шоай я, аьнна, япоски правительства къеладарна дувца гIерт Японе премьер-министр. Бакъда, Н. С. Хрущева послане тIа хьоахадаьча «реваншистски гIоарашa дІадехарашца» е «Пом сецачул тIехьагIа нийсхонца къоастадаьча территориальни дешашка юхахьажара плананца» хетта хIама долаш-м дац из, яхаш дукх-м доах цу письмо тIа. Из дош машарерча цаьцъаца къоастадудалара яха уйла кхайкаю премьера Икэда, из даро, цунна хетачох, лара йолларгъяр Японенен Советски Союзан юкъе дукхача хана дIахь а луш доттагIлен гIулакхаш оттара.

Инарлаш хуудалу — политика хьалха [illegible] Къулбехьан Вьетнаме [illegible] ледха а довл дераш петрвоган ба. Вьетнамски халкъ къусаш да, хIавта на торг а да. Сурта тIа: [illegible] гIемала чуухаш санна, коллана чу а ухаш, дуга кхашки гIолла чIоагIа хала йода къулбехьен вьетнамски салтий подразделени. «Лайф» яхача журнали тIара сурт.

Болх бе йолаеннай халкъа филармони

КПСС ЦК июньски Пленумо искусствах культурах болхлошта хьалхашке доккхий а бехктоккхаме а декхараш оттаьд къахьегамхошта эстетически кхетам баха́ра. Цу дакъе боккхача лоархIамера да къахьегамхошта художественни кхетам лоча общественни хьисапе [illegible] яцар.

ЧIоагIа дукха ева вай республикерча къахьегамхошта самодеятельни искусство, дукхха творчески коталоаш яьхай самодеятельни артисташа. Халкъа творчествана пропаганда ера, самодеятельни коллективай концертии болх вIашагIтохара, республика къахьегамхошта гIулакх дикагIа дара вай республике болх бе йолаеннай халкъа филармони. Республикера дикагIйола самодеятельни коллективаш вIашагIа а тоха общественни хьисапе бола беш хургья халкъа филармони.

Халкъа филармоне балха плана тIа оттаьй бІарччача коллективай а цхьаболча художественни самодеятельносте дакъа лоацарий а номераш. Халкъа филармоне дакъа лоацаш хургья мехкдаьттахой, химиккий, гIишлохой, машинаькъахой, совхозий болхлой, студентий, Урус-Мартана, Ножай-Юрта хора а халхара а коллективаш, В. И. Ленина цIерахча культура ЦIен халкъа театра, химикий культура ЦIен халкъа хора иштта кхи дукха а коллективаш.

Концерташ хьалха вIашагIтехьдоахаргда вай республика городашка а юрташка а. Лекцеш-концерташ уттадаргда, композиторашца, иисателашца, дикагIболча артисташца вIашагIкхеташ хургья. Бераш та лаьрхIа хургья лекцей-концертий цикл, — цига дакъа лоацаш хургья республика берий художественни самодеятельность. Къилбаседа-Кавказе нежарал дола республикашка художественни самодеятельноста вIашка дIа-юхаухаш концерташ уттаргда. Вай республикерча массайолча художественни самодеятельноста коллективай декхар да халкъа филармоне балха новкъостал дар.

Укх деношка М. Ю. Лермонтова цIерахча драматически театре хьайийлар халкъа филармони. Филармони хьайллача къамаьл деьча республике культура министра нов. В. Татаева дийцар филармоне хьалхашка латта декхараш. Нохч-ГIалгIай заслуженни артиста нов. Сыщикова (В. И. Ленина цIерахча культура ЦIен халкъа хора кулгалхо) нов. С. Борисова (Сунженски культура ЦIен хора кулгалхо), иштта дукхха кхычар а дийцар шоай коллективаш халкъа филармоне дIачуэцар.

И. НРЖАНСКИЙ,
халкъа филармоне директор.

ДУКХА БЕРАШ ДОЛЧА НОАНОШТА СОВГIАТАШ

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо 1964 шера 16 январе араяьккхача указаца «Мать-героиня» яха сийлен цIи еларца цхьана «Мать-героиня» яха орденаш СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума грамоташ ениай итт бер даьча а хьалхедаьча а ноаношта:

ИХАЕВА Куржана — Грозненски района Алхан-Кале яхаш йолча цIен-наниа.

КОДЗОЕВА Аьсбичa РазиIата — Наьсарен района ТIой-Юрта яхача цIен-нана.

МАГОМАДОВА Хадиммат — Наурски районе яхача цIен-нана.

МАТИЕВА Махьмада Любайна — Наьсарен района СурхотIе яхача цIен-нана.

САЛИХОВА Рахьмат Сиргановнайна — Грозерча Октябрьски районе яхача цIен-нана.

ЯРЫЧЕВА Зайнат — Грозненски сельски районе Кулары яхача юрта яхаз йолча цIен-нана.

ЛАДУВГIА, ХЬАЖА

РАДИО: 6.30 — Юрта боахама болхлошта передача (эрсий меттала); 6.45 — ашараш; 6.50 — хоамаш; 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор; 8.15 — радион телевизионни передачий программа; 8.20 — «Сердало» газета оагIонаш тIара; 8.30 — концерт; 8.45 — пионераштен школьникаштен передача (гIалгIай меттала); 15.50 — «Хозача оазий дуненчуь ах сахьат» яха музыкальни передача (эрсий меттала); 16.15 — кагирхошта передача (гIалгIай меттала); 16.30 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.45 — «Тха почта» яха промышленноста болхлошта йола передача (эрсий меттала); 17.00 — «Къилбаседа Кавказа экономически вахар» яха радиогазета (Ростовера трансляци); 17.30 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.45 — «Социалистически йоалахе лора а е, алсам а кхиа» яха беседа (нохчий меттала); 18.28 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.40 — инструментальни музыка концерт.

УКВ: 9.00 — «Братских йола новма» яха литературно-музыкальни композици; 9.50 — Коното халхара хIирий симфони; 10.30 — «Ольга» яха радиопостановка; 11.25 — Московски камерни оркестра концерт; 19.00 — «Дукха беза Дай-мохк, хьона иллеш оал оаха» яха концерт; 19.40 — «Тройка» яхача романа тIара «Лукия» яха фрагмент (шоллагIа передача); 20.10 — нохч-гIалгIай ашараш; 20.55 — «Керда бахархой» яха водевиль; 22.00 — Отса Георга концерт.

ТЕЛЕВИДЕНИ: 12.00 — киножурнал; 12.10 — «Бералла» яха художественни фильм, школьни программана новкъостала; 18.20 — передачий программа; 18.25 — телевизионни кердадараш (нохчий меттала); 18.40 — киножурнал; 18.50 — доттагIлен промыслаш «Малгобекнефта» кхоалагIча промыслера репортаж; 19.00 — маякашта дош лу; хьалхе лелаеча доарлкаша къамаьлаш лу; 19.15 — Микеланджело Буонарроти кхалхе лиъ бІаь шу дизар; 19.25 — эрсий меттах йола беседа; шоллагIа передача; 19.50 — английски метталла урок); 20.20 — музыкальни календарь; 21.00 — передачий программа; 21.05 — «Анна на шее» яха художественни фильм (Из фильм кхайгта шу дала беза долча бераштa хьажа магадац).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Цlеча фронтовиккий улица, 14. Телефонаш: редактора зам. — 2-67-01, бехктокхама секретара — 2-48-48, партейни вахарга, промышленносте, юртболхлоена, письмай отделий — 2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 16. Телефоны: зам. редактора — 2-67-01, ответственного секретаря — 2-48-48, отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательства типографи Революци проспект.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий» проспект Революции.

СФ05037. Заказ № 1011.